

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Politika Ruska vůči dalšímu rozšiřování EU

Richard Báča

Plzeň 2021

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – východoevropská studia

Bakalářská práce

Politika Ruska vůči dalšímu rozšiřování EU

Richard Báča

Vedoucí práce:

PhDr. Zdeněk Sychra, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2021

PODĚKOVÁNÍ:

Rád bych poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Zdeňku Sychrovi, PhD. za čas, který mi věnoval, ochotu, užitečné rady a připomínky.

Seznam použitých zkratk

BCSP – Bělehradské centrum pro bezpečnostní politiku

CSTO – Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti

EBRD – Evropská banka pro obnovu a rozvoj

EEAS – Evropská služba pro vnější činnost

EMA – Evropská agentura pro léčivé přípravky

GRU – Vojenská zpravodajská služba

ODA – Oficiální rozvojová spolupráce

NIS – Naftna Industrija Srbije

RF – Ruská federace

RS – Republika srbská

Obsah

Úvod.....	7
Metodologie a struktura práce.....	9
1 Kontext ruské politiky na Balkánu	12
2 Soft power Ruské federace.....	16
2.1 Ruské tradiční historické vazby a náboženské tradice v regionu	16
2.2 Covid-19 a politika Sputniku V	19
2.3 Ruská sportovní diplomacie	21
3 Ruská hard power na západním Balkáně	22
3.1 Ekonomické aktivity Ruska na západním Balkánu	25
3.2 Energetický sektor	26
3.3 Ostatní ruské investice	29
3.4 Kybernetická aktivita.....	30
3.5 Další příklady ruské snahy o destabilizaci regionu	32
4 Soupeření Ruska a EU v regionu západního Balkánu	35
Závěr	40
Seznam použitých zdrojů.....	43
Resumé.....	53

Úvod

Balkánský poloostrov se historicky vyznačuje geopolitickou, etnickou a náboženskou rozmanitostí, kde se dlouhodobě střetávají vlivy různých cizích mocností. Zároveň má strategickou významnost v přístupu k Středozevnímu a Černému moři. I když se státům západního Balkánu podařilo vymanit ze sféry sovětského vlivu moci během studené války, automaticky to neznamenal náklon k západním mocnostem (Naxera 2011). Ačkoliv měla Ruská federace po svém vzniku v roce 1991 dostatek vnitřních problémů, snažila se stále v tomto regionu aplikovat svojí zahraniční politiku. O imperiální expanzi však již neměla zájem. Prvotním pilířem bylo z Ruska opět vytvořit velmoc. Lze tím vysvětlit i ruskou neinterakci při válce v Kosovu a následném bombardování Srbska jednotkami NATO, i když Rusko vyjádřilo Srbsku podporu rétoricky. Dalo by se předpokládat, že státy západního Balkánu budou inklinovat spíše k EU a Západu jako je tomu např. v případě Pobaltí. Rusko si ale uvědomuje strategickou důležitost toho regionu nejen jako dopravního, ale také jako infrastrukturního a ekonomického uzlu. Zájem Ruska i Evropské unie je o tento region v posledních letech značný. Navíc zde můžeme pozorovat působnost více aktérů, než jen Západu a Ruska.¹ Pro Ruskou federaci je tedy zásadní udržení své pozice na Balkáně, zachování statu quo a aplikace své zahraniční politiky. K udržení vlivu používá nejen ekonomických projektů, investic či půjček, ale i podpory politiků a politických stran za účelem vytvoření nestability v daném regionu. V posledních letech Rusko taktéž značně využívá kybernetického prostoru, s čímž souvisí hackerské útoky, šíření dezinformací nebo krádeže citlivých dat. Rusko pak využívá i dalších prvků své zahraniční politiky, zejména veřejnou diplomacii s prvky se zaměřením na kulturu a sport. V neposlední řadě pak snahu sdílet stejnou pravoslavnou víru a navazovat na historické vazby, zejména pak v případě Srbska či entity Republiky srbské v Bosně a Hercegovině. Hlavním cílem této bakalářské práce je analyzovat, proč

¹ Dalšími státními aktéry je třeba Čína, Turecko nebo USA (Entina – Pivovarenko 2018, 194–195).

je pro Ruskou federaci důležité, aby kandidátské a potenciálně kandidátské země nevstoupily do Evropské unie. Zároveň provést analýzu veškerých nástrojů a aktivit Ruské federace, která uplatňuje k zamezení tohoto procesu, stálému upevňování a rozšiřování svého vlivu, prosazování své zahraniční politiky v regionu západního Balkánu. Práce se bude zabývat zeměmi západního Balkánu. Největší prostor bude věnován Srbsku. V práci ale analyzuji i vztah s Černou Horou, Severní Makedonií a Bosnou a Hercegovinou. Okrajově se budu věnovat i Albánii a Kosovu. Ačkoliv na Balkán zasahuje i část tureckého území, představuje Turecko jako kandidátská země specifický případ, proto se práce soustředí výhradně na region západního Balkánu. Po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 a vzniku Ruské federace museli ruští političtí vůdci čelit širokému spektru zahraničních otázek, které zbyly po minulém režimu. Jednou z nich byla i otázka zahraniční politiky vůči Balkánskému poloostrovu. Nicméně Rusku víc záleželo na tom stát se opět světovou velmocí (Kramer 2019). Rusko se v tomto případě nemohlo spoléhat na své ekonomické faktory či vojenskou sílu. Svoji pozici si ale snažilo udržet tím, že se účastnilo velkých mocenských událostí. Jedním z takových případů byl právě i Balkán (Samokhvalov 2019). V roce 1991 sehrálo malou roli při vojenské intervenci OSN během Jugoslávských válek. Tento akt se dá považovat jako základní pilíř pro budoucí vazby na tento region v 21. století, přičemž právě již zmíněné Srbsko je země, ve které má Rusko největší vliv i díky historicko-kulturním vazbám. Rusko uplatňuje svůj částečný vliv i v Černé Hoře nebo Severní Makedonii. Ruská federace jako jeden z prvních států uznala nezávislost obou těchto zemí.

Metodologie a struktura práce

Ve své práci se budu věnovat konkrétním, nejvíce relevantním aktivitám a nástrojům, kterých využívá Ruská federace, aby zamezila či alespoň zpomalila rozšiřování EU a současný rozšiřovací proces. Vycházet budu z aktivit a nástrojů, které literatura zabývající se tímto tématem nejvíce zmiňuje. Práce se bude zabývat ruským postojem k této problematice, nikoliv pohledem ze strany kandidátských zemí. Nebudu tedy v práci analyzovat podrobně každý konkrétní stát zvlášť. Budou samozřejmě zmíněna specifika, a některé státy budou analyzovány více z důvodu většího mocenského významu v daném regionu. Státem, kterému bude věnován největší prostor, je Srbsko. Nástroje, které Ruská federace využívá v rámci své zahraniční politiky, budou kategorizovány na soft power a hard power. Tyto termíny poprvé použil Joseph Nye. Termín soft power, neboli měkká moc, označuje způsob, jakým stát vykonává svojí zahraniční politiku. Je založena na beznátlakových aktivitách, jako je například kulturní nebo sportovní politika a diplomacie. Stát se snaží ovlivňovat dění díky své oblíbenosti či sympatiím. Opakem je hard power, v překladu tvrdá síla. Tento princip využívá vojenské nebo ekonomické prostředky k dosažení svých cílů (Waisová 2009, 63). Během analýzy ruské hard power se budu věnovat kategoriím vojenské sféry a ekonomické síly. Popíši aspekty jako ekonomické aktivity, projekty, půjčky a investice a činnost Ruské federace ve vojenské sféře včetně pořádání armádních cvičení či darování vojenské techniky. V práci zmapuji i snahu o destabilizaci tohoto regionu pomocí korupce, financování politických kampaní, kybernetické útoky a šíření hoaxů či fake news. Práce se bude věnovat i interakci ruských oligarchů a polovojenských soukromých agentur. Při analýze soft power se pak zaměřím hlavně na kategorii kultury. Prostor věnuji historickým vazbám, náboženským tradicím a kulturní politice, kterou Ruská federace v regionu využívá. Okrajově zmíním i sportovní politiku. Do práce je zahrnuto i aktuální téma pandemie koronaviru, tzv. „coronavirus diplomacy“ a politika Sputniku V na západním Balkánu. Ve své práci se více

zaměřím na ruskou soft power. Důvodem je zejména fakt, že koncept ruské zahraniční politiky přijatý v roce 2016 prezidentem Putinem obsahuje bod, který popisuje soft power jako nedílnou součást ruské zahraniční politiky. Dalším důvodem je, že většina literatury více popisuje hard power než soft power. V neposlední řadě pak v práci porovnáím působení EU a Ruska v regionu. Tento aspekt bude pro cíl mé práce důležitý, protože srovnání například ekonomických a sociálních faktorů má vliv na rozhodování zemí o vstupu do EU.

Pro tuto práci byly zvoleny následující výzkumné otázky:

1. Proč je pro Ruskou federaci důležité, aby se země západního Balkánu nestaly členskými státy EU?
2. Jaké konkrétní postupy využívá Ruská federace k omezení vlivu a rozšiřování EU v regionu západního Balkánu?

Výzkumné otázky zodpovím na konci práce na základě mé provedené analýzy a zjištěných informací. V první kapitole práce se budu věnovat historickému kontextu ruské politiky na Balkánském poloostrově ve 21. století. Důvodem je vysvětlení souvislostí, které měly vliv na formování tohoto stavu až do dnešní podoby. V další části a jádru práce se již budu věnovat současné ruské zahraniční politice v tomto regionu za poslední dekádu, tzn. od roku 2010 do roku 2020. Toto časové rozmezí bylo zvoleno z důvodu nárůstu aktivit Ruska vzhledem ke snaze integrovat západní Balkán do evropských integračních struktur. Dalším důvodem byla změna ruské politiky od roku 2010, kterou popsal ve svém výzkumu Stanislav Secrieru. K autorům, kteří se věnují ruské zahraniční politice v tomto regionu se ještě vrátím v následujícím odstavci. V závěru shrnu veškeré mé dosažené poznatky, které během mého výzkumu zjistím a zodpovím výzkumné otázky, které jsem si stanovil.

Primární literaturu budou tvořit dostupné vládní dokumenty, zprávy a prohlášení vlád jednotlivých států, Evropské unie, případně dalších nestátních aktérů. V rámci sekundární literatury se ve své studii budu opírat o elektronické internetové zdroje, zejména pak akademickou literaturu, odborné články,

časopisy a publikace čerpané z internetových databází Google Scholar, JSTOR a Ebsco. Součástí sekundární literatury budou také publicistické zdroje ze zpravodajských serverů a webů. Autorů a studií, které se věnují ruské zahraniční politice v regionu západního Balkánu je skutečně mnoho. Studie však ale často popisují vztah Evropské unie a Ruska v regionu, nikoliv současný rozšiřovací proces. Proto chci svojí prací tuto oblast lépe zmapovat. Do skupiny autorů, kteří popisují problematiku na Balkánském poloostrově patří Mark Galeotti, Dimitar Bechev či Oksana Antonenko. Ruskou zahraniční politikou se zabývá i Peter Pomerantsev. Dále lze jmenovat Vsevoloda Samokhvalova. Tento autor se specializuje zejména na ruskou zahraniční politiku ve vztahu s EU. Ve své práci jsem částečně čerpal z jeho výzkumu *Russia in the Balkans: Great Power Politics and Local Response*. V tomto výzkumu autor došel k závěru, že ruská přítomnost na Balkáně napomáhá regionální nestabilitě. Zároveň popisuje, jak tato nestabilita pomáhá zabraňovat expanzi NATO i Evropské unie. Tvrdí, že pro Rusko je důležitější, aby si zajistilo své postavení velmoci v regionu a bylo u zásadních otázek a rozhodování, než přátelství se zeměmi regionu (Samokhvalov 2019). Další autor, který se věnuje této problematice, je Stanislav Secrieru. Secrieru se soustřeďuje hlavně na vztahy mezi EU a Ruskem, ruskou bezpečnostní a zahraniční politikou. Ve své studii *Russia in the Western Balkans: Tactical wins, strategic setbacks* v závěru píše, že cílem Ruska na západním Balkáně je dosáhnout multipolarity, která podkopává myšlenku evropské integrace a podporuje velmoci, jež budou tento region řídit. Poznává, že změna ruské politiky od roku 2010 spíše asertivním směrem sklidila úspěch. Zatím však nedokázala vyvolat zásadní změnu v pomalém, ale stabilním směru regionu k západu (Secrieru 2019). V neposlední řadě pak lze jmenovat Maxima Samorukova. Ve své práci *Russia's Tactics in the Western Balkans* popisuje, že Rusko využívá dlouhodobé místní problémy k tomu, aby se mohlo v regionu vydávat za vlivnou mocnost. Zároveň doplnil, že Rusko nevyvíjí tlak na země v regionu tak intenzivně, jako ve vztahu k postsovětským zemím (Samorukov 2017).

1 Kontext ruské politiky na Balkánu

Ačkoliv se bude práce zaobírat roky 2010 až 2020, pro lepší pochopení situace posledních let je potřeba si připomenout zásadní milníky ruské zahraniční politiky v tomto regionu. Jak již bylo v úvodu nastíněno, zájem Ruské federace o šíření svého vlivu a zahraniční politiky do oblasti západního Balkánu není krátkodobý. Rusko provádí aktivní zahraniční politiku na Balkáně přinejmenším od konce 18. století. Tehdy hranice ruské říše poprvé dosáhly Černého moře. V té době bylo hlavní strategickou prioritou zajistit přístup do Středomoří a oslabení osmanských pozic nad úžinami Bospor a Dardanely (Clark–Foxall 2014, 5). V 90. letech 20. století byl celý region Balkánského poloostrova zpustošen válkami, které dávaly možnost obchodních příležitostí s cizími státy. Rusko se snažilo upevnit svůj vliv ekonomickou přítomností, zejména pak dodávkami plynu, díky smlouvám, které byly podepsány ještě za existence Sovětského svazu. Zároveň však vyvíjelo tlak na válčící strany a navrhovalo diplomatická řešení. Nasazení mírových sil v rámci peacekeepingových misí se Rusko snažilo předvést před západními mocnostmi svůj zájem o region.² Avšak NATO spolu s vojsky OSN v regionu stále plnilo roli zajišťovatele bezpečnosti a dohlíželo na dodržování míru a dohod. Ruská federace si dobře uvědomovala, že veškeré tyto nezpochybnitelné události jsou důkazem vzestupu unipolarity ze strany Západu (Secieru 2019, 2). Prezident Boris Jelcin tvrdil, že by Ruská federace měla stavět svoji politiku na základě velkých mocenských vztahů se západními mocnostmi. Proto když zuřila válka v Bosně a Hercegovině, dal ruský velvyslanec na Balkáně, Vitalij Čurkin, jasně najevo, že pro Rusko je důležitější spolupráce se Západem, než jak se situace ve válečné zóně vyvine. V roce 1995 navíc Rusko podpořilo Daytonskou dohodu navzdory tvrdým protestům bosenských Srbů (Samokhvalov 2019, 191). Během války v Kosovu sice Ruská federace vetovala rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN o použití síly a vojenské intervenci, při následném útoku jednotek NATO Rusko ale vážně neuvažovalo

² Ruské mírové síly tvořilo zhruba 900 až 1500 vojáků v letech 1992 až 1994 (Nato Review 2004).

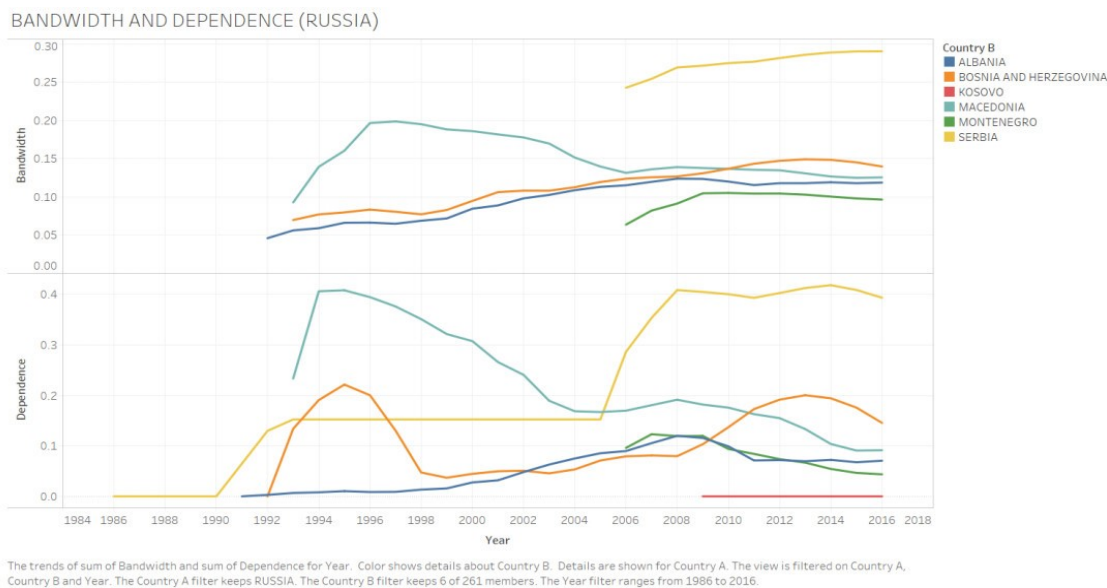
o poskytnutí vojenské podpory Jugoslávii (Eichler 2012). V roce 2002 byla dokonce v Moskvě nastolena otázka o uznání Kosova jako nezávislého státu. Tyto informace ale příliš brzy unikly na veřejnost, což Rusko přimělo se vzdát této možnosti (Samokhvalov 2019, 192).

Na začátku nového století však bylo Rusko svědkem zásadní změny. Novým prezidentem po Borisi Jelcinovi se v roce 2000 stal Vladimir Putin. Ruské elity si začaly brzy uvědomovat potenciál balkánského regionu. Díky uzavření míru na západním Balkánu získalo Rusko možnost uchopit nové ekonomické příležitosti v této oblasti a aplikovat merkantilismus v rámci své zahraniční politiky. Tomuto rozmachu ekonomických gigantů částečně pomohl i nezáměr ostatních mocností investovat do zemí, které byly čerstvě zdevastovány válkou a disponovaly špatnou správou veřejných věcí, a byly závislé na dodávkách plynu od ruské společnosti Gazprom. Jistou roli v tom zajisté sehrála i globální krize, která začala v roce 2008. Ačkoliv Rusko nebylo hlavním obchodním investorem v regionu západního Balkánu, ruští podnikatelé uskutečnili mnoho významných akvizic ve strategických odvětvích jako je energetika, těžký průmysl, těžba nebo bankovníctví. Po roce 2010 pokračovalo Rusko v povzbuzování ruských investorů, aby investovali do dalších strategických odvětví. Návrat Vladimíra Putina do křesla prezidenta Ruské federace v roce 2012 následně vedl ke zhoršení vztahů mezi Ruskem a Západem. Tuto skutečnost umocnila anexe Krymu v roce 2014. Až do této doby nevěnovali západní politici velkou pozornost ruské snaze o rozšíření svého politického, ekonomického a vojenského vlivu mimo prostor a země bývalého Sovětského svazu (Stronski–Himes 2019, 3). Po rozpadu SSSR navíc Moskva ztratila v tomto regionu svou jedinou námořní základnu, Pasha Liman v Albánii (Secrieru 2019, 3).

Na základě analýzy grafu č.1 lze ruský vliv v západobalkánském regionu v letech 2006 až 2016 charakterizovat jako stabilně rostoucí. V tomto hodnocení

se nachází i Kosovo.³ Linie vztahů se ale drží na hodnotě 0, jelikož Rusko oficiálně neuznává Kosovo jako stát. V posledních letech ale můžeme u států jako je Srbsko, Bosna a Hercegovina nebo Černá Hora sledovat mírný pokles. Na grafu č.1. můžeme pozorovat vlivové variace mezi šířkou pásma a závislostí. Bezpečnostní vztahy, vyjádřené šířkou pásma, se mezi Ruskem a Srbskem od roku 2002 neustále zlepšovaly. To bylo způsobeno také obchodem se zbraněmi a technikou mezi Ruskem a Srbskem. Bezpečnostní vztahy Ruska s ostatními státy západního Balkánu se zdají být poměrně zanedbatelné. Nicméně kromě Kosova má Rusko značnou politickou a ekonomickou šířku pásma se všemi státy v regionu. Ekonomická míra interakce mezi Ruskem a regionem západního Balkánu je obecně posledních deset let poměrně stabilní. Závislost se ale v posledních letech snižuje. Tento graf byl zpracován pomocí FBIC Indexu⁴ (Rrustemi–Wijk 2019, 109).

Graf 1: Šířka pásma a závislost (díleční indexy vlivu) západního Balkánu na Rusku v letech 1984–2016
zdroj: Rrustemi–Wijk 2019

Legenda: Trendy součtu šířky pásma a součtu závislosti za rok. Barva zobrazuje podrobnosti o zemi B. Podrobnosti se zobrazují pro zemi A, kterou je Rusko. Zobrazení je filtrováno podle země A, země B a roku. V grafu se nachází 6 států a data se pohybují od roku 1986 do 2016.

³ Kosovo vyhlásilo nezávislost na Srbsku v roce 2008 (CIA 2021).

⁴ FBIC index je založen na myšlence, že schopnost států uplatňovat vliv v mezinárodním systému ovlivňují dva hlavní faktory. Prvním je míra interakce napříč ekonomickými, politickými a bezpečnostními oblastmi, která vytváří příležitosti, aby se státy mohly navzájem ovlivňovat. Zadruhé je to relativní závislost jednoho státu na druhém. Klíčové aspekty jako ekonomika, prosperita či bezpečnost vytváří příležitosti pro dominantnější stát a způsobí, že závislejší stát bude činit rozhodnutí, která by jinak neučinil (Moyer – Sweijs, 2018).

Pokles vlivu v posledních letech si ruská vláda dostatečně uvědomuje a přizpůsobuje tomu i svoji zahraniční politiku v Evropě. Ať už je to přílivem ruských investic ve formě zbrojního průmyslu a obchodu se zbraněmi a vojenskou technikou, či podpora a poskytování investic do energetického sektoru. Ačkoliv mají výše jmenované kandidátské a potenciálně kandidátské státy zájem vstoupit do EU, nejsou schopny v současné době splnit podmínky vstupu. Takřka ani jeden stát nedokáže momentálně splnit první z Kodaňských kritérií pro vstup do Evropské unie, tj. demokracie, zajištění základních lidských práv a ochrana menšin. Nejblíže ke vstupu do Evropské unie má Černá Hora a Srbsko. Černá Hora otevřela 33 kapitol jednání, avšak pouze 3 kapitoly byly uzavřeny. Poslední kapitola, která se týká hospodářské soutěže, byla otevřena v červnu 2020. Srbsko otevřelo celkem 18 kapitol a 2 z nich předběžně uzavřelo. Evropská komise tvrdí, že do roku 2025 by se Černá Hora a Srbsko měly stát členy EU (Munter 2020, 3–5).

Na konci roku 2016 vydalo ruské Ministerstvo zahraničních věcí nový koncept své zahraniční politiky, který následně schválil prezident Putin. V něm se mimo jiné hovoří i o tom, že soft power se stala nedílnou součástí úsilí pro dosažení cílů ruské zahraniční politiky (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2016). Zároveň si v dokumentu nelze nevšimnout, že ačkoliv je v rámci rozvíjení vztahů a spolupráce na mezinárodním poli plný odkazů na USA, Evropu či Asii, země západního Balkánu nejsou v tomto dokumentu zmíněny (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation 2016). V regionu se navíc už nestřetávají pouze vlivy Ruska a západních mocností, ale i Číny nebo Turecka. Z této skutečnosti lze tedy vyvodit, že historická přítomnost a vazby Ruska pomalu mizí a nejsou již tak zásadní, jako tomu bylo dříve. Rusku nevyhovuje ani fakt, že Albánie, Černá Hora a Severní Makedonie jsou členy Severoatlantické aliance⁵ (Entina – Pivovarenko 2018).

⁵ Albánie přistoupila do NATO v roce 2009, Černá Hora v roce 2017 a Severní Makedonie v roce 2020 (NATO 2021).

2 Soft power Ruské federace

Po přijetí nového konceptu zahraniční politiky v roce 2016 Rusko nastolilo kromě tradičních metod diplomacie taktéž soft power. Mezi tyto hlavní nástroje patří sdílení stejné náboženské víry a vzájemné slovanské identity. To platí zejména v případě Srbska. Dále pak kulturní politika, která obsahuje program jako výuka jazyků či vzdělání. V roce 2020 pak byla nastolena i nová strategie humanitární pomoci, konkrétně pak v rámci pandemie Covid 19. V neposlední řadě je to pak i sportovní diplomacie. Rusko má na Balkáně i rozsáhlý program veřejné diplomacie. Hlavním orgánem, který je odpovědný za organizaci veřejných aktivit, je Nadace Russkij Mir. Ta byla založena z Putinovy iniciativy v roce 2007. Tato nadace provozuje síť ruských center v celém regionu. Dvě tato centra se nachází v Srbsku, jedno v Černé Hoře a jedno v Republice srbské. Hlavními cíli těchto center jsou kurzy ruštiny, různé kulturní programy, ale také objasňování postoje Ruska k aktuálnímu politickému dění (Clark – Foxall 2014, 13).

2.1 Ruské tradiční historické vazby a náboženské tradice v regionu

Samostatný strategický nástroj, který Rusko využívá v rámci udržení svého vlivu je bezesporu sdílení slovanských kořenů a historických spojení. Početné národnosti jako jsou Srbové, Černohorci nebo slovanští Makedonci tyto hodnoty uznávají. Četným etnickým menšinám, jako jsou Maďaři nebo Albánci jsou však tyto vazby lhostejné (Reljić 2017, 48). Rusko již z dlouhodobé historie vede politiku zaměřenou na podporu bratrských slovanských nebo pravoslavných národů. Zároveň se snaží o jejich ochranu proti vnějším „utlačovatelům“, jako byla Osmanská říše, Německo nebo v moderní době západní mocnosti v čele s Evropskou unií. Balkán hrál důležitou roli při formování ruské identity. Je zároveň nejvíce označován jako místo, kde Rusko získalo zásadní rysy své existence. Ať už jsou to kulturní artefakty, christianizace nebo orel ve státním

znaku. Žádnému jinému území, které bylo součástí obrovského ruského impéria, není přikládán takový kulturní význam jako právě Balkánu. Ruská federace ovšem nepocituje vůči balkánským národům žádné závazky. Například Stalinův pokus podřídit si Jugoslávii po druhé světové válce hovoří jasně (Samokhvalov 2019, 190–191). Velmi důležitým nástrojem Ruska je i náboženská diplomacie. Moskevský patriarchát usiluje o podporu místních církví v soutěži o vliv v pravoslavném světě s ekumenickým patriarchátem Konstantinopole (Secrieru 2019, 4). Ačkoliv Sovětský svaz praktikoval státní ateismus, v 90. letech však ruská politika získala v regionu také náboženský rozměr a vrátila se k tradici využívání církve ve své politice na západním Balkáně. Ruská federace k tomu má dobré předpoklady, na Balkáně jsou totiž značné pravoslavné komunity. Náboženství hraje u obyvatelstva zásadní roli a je i částečně definicí národní identity. V Srbsku je 88 % pravoslavných věřících, v Černé Hoře 72 %, v Bosně a Hercegovině 31 % a v Severní Makedonii pak 65 %. Rusko využívá tohoto faktoru k prohlubování již existujícího napětí. Jedním z příkladů může být vykreslování nepřátelství mezi Srby a Albánci především jako střet mezi pravoslavnými křesťany a muslimy. V roce 2010 ruská vláda vyčlenila 2 miliony dolarů na rekonstrukci pravoslavných srbských kostelů a klášterů v Kosovu, dále pak dalších náboženských míst v Severní Makedonii, Srbsku nebo Bosně a Hercegovině (Secrieru 2019, 5). Ruská pravoslavná církev se také podílela na projektu „návratu Srbů“ v severním Kosovu, kde postavila 300 domů pro přibližně 1500 Srbů. Kosovské orgány považují tyto činnosti za nezákonné (Rrustemi – Wijk 2019, 118).

Rusko je v tomto případě obecně považováno za klíčového externího hráče ovlivňující náboženskou a kulturní sféru západního Balkánu. Ruská federace v posledních letech tyto vazby velmi pečlivě zdůrazňuje a aktivněji prezentuje ochranu tradičních hodnot. Jistě si nelze nevděkovat, že tato aktivita vzrostla poté, co Brusel prohlásil, že je nutný větší respekt ke všem etnickým, náboženským a sexuálním menšinám ve státech, které by se v budoucnu měly připojit k Evropské unii. Nejvýznamnější ruský sociokulturní a náboženský vliv

je v Srbsku. Srbská pravoslavná církev se od nezávislosti na Jugoslávii snaží udržovat dobré vztahy s každým významným srbským politikem. Makedonská pravoslavná církev ale nemá ruskou podporu. Je to zapříčiněno tím, že makedonské pravoslavné církvi nebyla udělena autokefalie kvůli probíhajícím sporům se srbskou pravoslavnou církví. Totéž platí i o černohorské pravoslavné církvi (Rrustemi –Wijk 2019, 117–118).

Může se zdát, že tradiční a náboženské hodnoty nemohou mít zásadní vliv na dění v tomto regionu. Jedná se o nízkonákladový způsob politiky, který má možnost oslovit širokou veřejnost. Jak již bylo v této kapitole popsáno, pravoslaví je nejpočetnější náboženství. Náboženský vliv tedy může mít velký přínos pro Ruskou federaci a její cíle zahraniční politiky. Snahu ovlivnit rozhodnutí pomocí církve bylo možné pozorovat v roce 2016. Patriarcha Kirill se tehdy pokoušel podněcovat domácí opozici proti vstupu Černé Hory do NATO (Rrustemi – Wijk 2019, 117–119).

Státy se značným slovanským nebo ortodoxním obyvatelstvem mají silnější kulturní vazby na Rusko. Pro posílení ruské soft power aktivně přispívají i ruští oligarchové s vazbami na ruskou pravoslavnou církev. Nejvýznamnějším příkladem je podnikatel Konstantin Malofeev. Jeho charitativní nadace Svatého Bazila Velkého podporuje kampaně zaměřené na rodinné hodnoty ve východní Evropě. Malofeev a jeho charita se jeví jako klíčová pro dosah Moskvy a oslovení pravoslavných skupin na Balkáně. Tato nadace stála například za obřadem „rituál svatého ohně“, který symbolizuje Kristovo vzkříšení pro pravoslavné křesťany. Oheň od kostela Božího hrobu v Jeruzálemě docestoval do Srbska poprvé na ortodoxní Velikonoce v roce 2015. Plamen dále cestoval ještě do Černé Hory a Republiky srbské. Malofeev rovněž finančně podpořil výstavbu pomníku ruského cara Mikuláše II. v Republice srbské na znamení přátelství mezi Ruskem a bosenskosrbským obyvatelstvem. Malofeev se při mediálních výstupech vyjadřuje značně protizápadně a podporuje panslavistické názory (Glavonjić 2015).

2.2 Covid-19 a politika Sputniku V

Koronavirus zasáhl během roku 2020 bez nadsázky celý svět včetně zemí západního Balkánu, který se potýká s problémem nedostatku vakcín. Ruská federace i Evropská unie si uvědomují, že zvýšený zájem v současné době, a snaha o poskytnutí vakcíny na Covid-19, bude mít zásadní vliv na následné politické dění v tomto regionu. Nepřesnost a nedostatečná informovanost měla za následek snížení důvěry v tradiční mediální zdroje mezi obyvatelstvem. Tato situace vytvořila dokonalou živnou půdu pro dezinformace a cizí interference. Není proto divu, že se během pandemie Covid-19 oba aktéři zaměřili na podporu zemí západního Balkánu. Diskurzy na toto téma, od veřejné diplomacie po údajné dezinformační kampaně, byly nedílnou součástí strategií obou stran (Cojocar 2020, 8–10). Podle zpráv Evropské služby pro vnější činnost (EEAS) využily prokremelské zdroje na Balkáně výhodu krize Covid-19 k šíření zpráv, jako například že EU nedokáže zvládnout pandemii a je na pokraji kolapsu. Další zprávou bylo, že Rusko výrazně pomáhá Itálii bojovat s Covidem-19 a naopak Evropská unie se neangažuje (European Parliament 2020, 52). Tyto zprávy se šířily zejména v členských státech EU, západního Balkánu ale i v afrických zemích (Cojocar 2020, 8–10). Rusko jako dlouhodobý partner Srbska vyslalo 3. dubna 2020 letadlo s první humanitární dávkou do země. Do země přicestovali i specialisté na dezinfekci a také 8 lékařských týmů, které se přímo podílely na léčbě pacientů. Zároveň dorazily také stroje na umělou plicní ventilaci a další zdravotnické vybavení. Ruští odborníci se podíleli na pomoci ve více než 40ti srbských městech. Ačkoliv byla tato pomoc ve srovnání s předchozí pomocí EU skromná, veřejné mínění ji vnímalo velmi pozitivně, zejména v centrální části země. Evropská komise 26. března 2020 oznámila, že Srbsko podpoří v boji proti pandemii pomocným balíčkem. Tento balíček obsahoval finanční pomoc ve výši 15 milionů eur na přepravu a nákup záchranného zdravotnického vybavení a spotřebního materiálu ze zahraničí. Již v tento den dorazil tento náklad financovaný EU. Jak již bylo zmíněno, tento balíček od EU byl podstatně větší než pomoc od Ruské federace. Přesto nedokázal vyvolat tak velkou pozornost,

jako právě zásilka z Ruska (Šantić–Antić 2020, 548). Jisté obavy vyvolala prohlášení některých místních politiků a médií, kteří tvrdili, že Rusko využívá pandemie Covid-19 k organizaci a podpoře protestů proti vládám Černé Hory a Srbska. Zatímco se zdálo, že pandemická krize ještě více umocní „historické bratrství“ mezi Srbskem a Ruskem, situace na začátku července nabrala jiný směr. Srbská média obviňovala Rusko z podpory řady násilných protestů proti srbské vládě. Protesty začaly v Bělehradě 7. července 2020. Srbská vláda na to reagovala zavedením přísného lockdownu. Média a někteří odborníci tvrdili, že hlavním účelem protestů bylo destabilizovat Srbsko a oslabit jeho pozici v jednáních s EU, která měla začít o několik dní později (Šantić – Antić 2020, 547). V rámci této problematiky se tak můžeme setkat s termínem „coronavirus diplomacy“. Tento termín označuje diplomacii, kdy je vedena pomoc státu, který je stále zasažen vysokým počtem nakažených, zejména poskytnutím zdravotnického materiálu či proškoleného personálu (Kobierecka – Kobierecki 2021, 1). Takřka celý svět momentálně řeší stejný problém, nedostatek vakcín proti viru Covid-19. Balkánský poloostrov je na tom co se dostupnosti vakcíny týče asi nejhůře z celé Evropy. Celkem 13 ministrů zahraničí členských států vyzvalo Evropskou komisi, aby poskytla vakcíny proti koronaviru také sousedním zemím na Balkáně. Mezi těmito členskými státy byla i Česká republika. V lednu roku 2021 tak stále ještě čekaly státy Balkánu na první dodávky vakcín a neměly ještě pevný plán, aby mohly zahájit hromadné očkování. Z této situace se snaží Rusko vytěžít posílení svého vlivu v této oblasti. Se státy vyjednává dodávky ruské vakcíny Sputnik V. Několik kusů této vakcíny již dorazilo do Srbska. Srbsko tak bylo první stát v regionu, který měl k dispozici vakcíny. Pro hromadné proočkování obyvatelstva to však ani zdaleka nestačilo. Srbsko obdrželo jen zhruba 25 000 dávek vakcíny Pfizer a BioNTech a 2400 kusů vakcíny Sputnik V (iDnes 2020). Srbský prezident Vučić byl velmi kritický vůči EU a její nedostatečné pomoci a v jednom z projevů řekl, že evropská solidarita neexistuje a byla to jen pohádka (Šantić – Antić 2020, 547). Současná hlava Republiky srbské Milorad Dodik dokonce prohlásil, že vakcínám

vyvinutým Západem nevěří a důvěřuje jen ruské vakcíně (iDnes 2020). Evropská agentura pro léčivé přípravky (EMA) tuto vakcínu prozatím nedoporučila pro použití v zemích Evropské unie (iRozhlas 2020). Poté, co pandemie koronaviru zasáhla státy západního Balkánu, očekávaly vlády jednotlivých zemí pomoc od Evropské unie. Ta v první fázi však nevěnovala jihozápadní Evropě přílišnou pozornost. Dokonce při vydání nařízení o vývozu ochranných pomůcek mimo země EU zakázala dovoz těchto prostředků do zemí západního Balkánu bez vývozního povolení (Úřední věstník Evropské unie 2020, 2). Ačkoliv měsíc poté vydala novou zprávu, ve které upravuje výjimky dovozu do zemí bez vývozního povolení i na země západního Balkánu, státy se cítily být přehlíženy a opomíjeny (European Commission 2020). Z této situace značně těžilo Rusko. Ve spojení s propagandistickými zprávami a dezinformacemi se snažilo Rusko ukázat, že v kritický moment není Evropská unie schopna se o státy postarat a jsou na okraji jejího zájmu. Tím, že Rusko jako jeden z prvních států⁶ poskytl ostatním zemím pomoc, vyjádřil tím nejen Balkánu, že má kapacity době krize podporovat jiné státy.

2.3 Ruská sportovní diplomacie

Ruská federace si je vědoma i významu sportovní diplomacie. Na Balkánském poloostrově je všeobecně velmi oblíbená kopaná. Vzhledem k této okolnosti energetický gigant Gazprom podporuje několik tuzemských fotbalových klubů. Nejznámějším je bezesporu srbský tým Crvena zvezda Bělehrad. Gazprom patří k nejdůležitějším sponzorům tohoto klubu. Partnerství trvá od roku 2010. Klub Crvena zvezda Bělehrad vyhrál srbskou fotbalovou Super Ligu 3x za sebou od roku 2017 a účastnil se i slavné Ligy mistrů. Nelze zpochybnit zásluhu Gazpromu a jeho financí investovaných do klubu, díky kterým bylo možné nakoupit lepší hráče a vybavení klubu. Jedním z hlavních důvodů, proč se Gazprom ujal role hlavního sponzora Crvené zvezdy, je ten, že klub vášnivě podporuje více než 4 miliony lidí na Balkáně. Podle nedávných

⁶ Dalším zahraničním aktérem, který poskytl pomoc, byla Čína (Cameron – Leigh 2020).

průzkumů je klub z Bělehradu také nejpopulárnějším v celém Srbsku (Gazprom Football). Dalším příkladem ovlivňování prostřednictvím sportu je bývalý poslanec strany Jednotné Rusko a ruský oligarcha Ivan Savvidis. Jeho řecká společnost Savvidis vlastní 51 % fotbalového týmu Paok FC v Soluni. V roce 2012 splatil dluhy klubu, zajistil mu dlouhodobou životnost a zajistil si přízeň mezi fanoušky týmu. V roce 2018 se pak snažil zmařit dohodu o urovnání sporu týkající se názvu státu mezi Řeckem a Makedonií. Velkou část protestujících lidí tvořili právě fanoušci fotbalového klubu Paok FC. Savvidis údajně také platil makedonským nacionalistům a fotbalovým chuligánům za násilné protesty proti dohodě. Částka měla dosahovat zhruba 350 tisíc dolarů (Stronski – Himes 2019, 11–12).

3 Ruská hard power na západním Balkáně

Pokud jde o bezpečnostní vazby, úsilí Ruské federace se na Balkáně zaměřuje především na Srbsko, které momentálně nemá formální vůli pro vstup do NATO (Stronski – Himes 2019, 14). Historii obchodu se zbraněmi a technikou přerušila Titova vláda a vztahy mezi Moskvou a Jugoslávií se ochladily. Pokud nebudeme brát v potaz dvě menší zakázky z roku 1974 a 1980, které tvořily nákup přenosných raket, tak další dohoda byla uzavřena až v roce 1997. Objednávka obsahovala dva použité vrtulníky. Poté následovala opět dlouhá pauza, která trvala až do roku 2014 (Hartwell 2017, 40). Od tohoto roku se tempo obchodů se zbraněmi a celková spolupráce zvýšila. V roce 2014 obě země podepsaly dohodu o vojensko-technické spolupráci. V letech 2016 až 2019 pak Srbsko od Ruska obdrželo sérii bojových a víceúčelových vrtulníků (Fediushko 2020). V roce 2017 převzal Bělehrad zdarma od Moskvy několik stíhacích letounů MiG-29. Rusko se následně zavázalo k dodání ještě 30-ti tanků T-72 a hlídkových vozidel (Radio Free Europe, 2017). Ruský propagandistický web Sputnik okomentoval tuto událost jako tah, který zachránil srbské letectvo. Ve skutečnosti jsou tyto letouny již poměrně zastaralé a Srbsko bude muset vložit nemalé finanční prostředky do rekonstrukce těchto strojů (Secrieru 2019, 5).

Začátkem roku 2020 z Ruska dorazil i systém protiraketové obrany (Fediushko 2020). Srbský prezident Vučić na tiskové konferenci v lednu 2019 pronesl, že vojenská spolupráce s Ruskem je pro Srbsko velmi důležitá. Dodal, že spolupráci v bezpečnostní politice s Ruskem vnímá jako správnou a zároveň poděkoval Vladimírovi Putinovi za prodej vojenského vybavení za příznivější ceny (Ministry of defence Republic of Serbia 2019). To samozřejmě v západních mocnostech prohlubuje obavy, že Srbsko a Rusko rozvíjejí strategické vztahy i v této sféře (Hartwell 2017, 40). Je otázkou, zda tato spolupráce v oblasti bezpečnostní politiky bude kompatibilní s členstvím v EU (Bieri 2015, 2). Od roku 2016 pak Srbsko začalo s Moskvou spolupracovat v rámci společných vojenských cvičení. Nejsledovanější bylo vojenské cvičení „Slovanského bratrstva“. To se konalo 6. června 2017, tedy jen den poté, co se Černá Hora stala členem NATO. Podle průzkumu, který provedlo Bělehradské centrum pro bezpečnostní politiku (BCSP) vyplývá, že 48 % dotázaných Srbů považuje za pozitivní, že by Srbsko v bezpečnostní otázce spolupracovalo s Ruskem. Navíc 39 % respondentů věří, že vojenská aliance s Ruskem by měla pozitivní dopad na politickou stabilitu země (Hartwell 2017, 40–41).

Rusko také poskytlo srbským teenagerům výcvik ve vojenském stylu jako součást podpory kulturních vazeb a vojensko-vlasteneckých hodnot mezi mládeží v Rusku a etnickými Srby. Moskevská bezpečnostní pomoc roste i v případě Republiky srbské, i když je to formálně v rozporu s Daytonskými dohodami, které zakazují nezávislou bosensko-srbskou armádu. Pro policejní síly v Republice srbské bylo zakoupeno nejméně 2 500 automatických pušek. Policejní jednotky z Republiky srbské taktéž absolvovaly v roce 2016 ruský vojenský výcvik v Banje Luce a v Moskvě. Toto školení zahrnovalo výcvik v boji proti terorismu a potlačování davů při demonstracích. Kromě policejních složek údajně absolvovala výcvik i srbská polovojenská jednotka Srbská čest. Odhaduje se, že toto uskupení má vazby na srbské kriminální podsvětí. Další organizací, která prošla výcvikem, je skupina Veteráni Republiky srbské, sdružující vysloužilé důstojníky Sovětského svazu. Obě skupiny působí

pod Dodikovým dohledem v Republice srbské. Ačkoliv nejsou tyto skupiny napojeny na ruskou vládu, představují však nástroj, který Rusko používá k podnícení negativismu proti EU (Stronski – Himes 2019,14–16).

Jako oficiální kandidát na členství v EU je Srbsko povinno postupně sladit svoji zahraniční a bezpečnostní politiku s politikou Evropské unie. Aby Srbsko dosáhlo pokroku v přijímacím procesu, konkrétně pak v kapitole 31, která pojednává o zahraniční, bezpečnostní a obranné politice státu, bude si muset vyjasnit své národní strategie v zahraniční politice. Srbsko má podepsanou dohodu o bezpečnostní spolupráci s Evropskou obrannou agenturou, což zahrnuje výzkum, technologii a výcvik. Na rozdíl od Ruska však neuzavřely členské státy EU se Srbskem žádné dohody o zbrojení. Podle údajů agentury Reuters, množství cvičení, které Srbsko absolvovalo se státy EU, výrazně převyšovalo množství cvičení s Ruskem. I přesto je však EU znepokojena. Vojenská cvičení s Ruskem stále probíhají. Vojenská cvičení s Ruskem se zdají být více než jen běžnou spoluprací. Navzdory tomu, že se snaží EU prohlubovat vztahy a spolupráci i ve vojenské sféře, veřejnost v otázkách bezpečnosti vnímá spolupráci EU a Srbska převážně negativně. To se projevilo v roce 2015, kdy vrcholila v Evropě migrační krize. V Srbsku v té době panoval pocit, že EU nemůže zemi ochránit před bezpečnostními hrozbami. V průzkumech BCSP provedených v lednu roku 2017 vyšlo, že 71 % dotázaných Srbů vnímá bezpečnostní a vojenskou spolupráci s EU negativně (Hartwell 2017, 38–39). Je však důležité poznamenat, že proruské sympatie srbského obyvatelstva jsou především výsledkem vzpomínek na 90. léta. Není to hluboká a skutečná rusofilie. Zatímco v anketách vyjadřuje srbská veřejnost solidaritu s ruským pohledem na bezpečnostní politiku, v otázkách jako je zaměstnanost, vzdělání a zdravotní péče se ztotožňují se západním světem (Vuksanovic 2020,6).

Pokud bychom se podívali na statistiku největších dárců vojenské techniky, ani zde Rusko není na první místě. V roce 2019 uveřejnilo srbské ministerstvo obrany přehled všech vojenských darů od roku 2008 do roku 2018. Největším donátorem byly USA následované Čínou. Rusko se umístilo

až na deváté pozici. Před ním byly státy jako je například Norsko, Dánsko nebo Spojené království. V zápětí ale srbské ministerstvo ihned tento dokument popřelo, přičemž následně tvrdilo, že největším dárcem by bylo Rusko, pokud by se braly v potaz i právě probíhající transakce. Navíc je Ruská federace geograficky příliš daleko od hranic Srbska, nemůže tak tedy výrazně promítat svoji vojenskou sílu na Balkáně. Srbsko je zároveň obklopeno státy NATO (Vuksanovic 2020, 5–6).

3.1 Ekonomické aktivity Ruska na západním Balkánu

Balkán je tradičně důležitým regionem pro ruské politické a ekonomické zájmy, a to především díky ekonomickým faktorům. Zejména boj o kontrolu nad energetickými přepravními trasami je klíčovým aspektem geopolitického soupeření v regionu. Rusko věří, že existence strategických partnerů na Balkáně určuje jeho dlouhodobou pozici v mezinárodních politických a ekonomických vztazích (Sutyryn 2018, 9). Ruský ekonomický vliv ve vztahu k zahraničním obchodům, investicím a peněžním tokům již několik let klesá. Ruská federace už nezastává pozici nejvýznamnějšího ekonomického partnera tohoto regionu, jak tomu bylo na počátku století. To ale samozřejmě neznamená, že by se region stal pro Rusko irelevantním. Ruská federace stále zůstává jedním z klíčových hospodářských partnerů v oblasti regionu (Rrustemi – Wijk 2019, 110). Jak již bylo v práci zmíněno, jedním z hlavních nástrojů k upevňování ruského vlivu na Balkáně jsou investice a další ekonomické projekty. Rusko jako země s obrovským nerostným bohatstvím může díky tomuto postavení udržovat alespoň částečně svůj vliv na západním Balkáně.⁷ Nejviditelnější je ekonomická přítomnost Ruska v energetickém sektoru. Moskva vlastní energetický monopol v Srbsku, v Republice srbské, entitě Bosny a Hercegoviny a v Makedonii. Nejvíce je tato dominance patrná v Srbsku, kam proudí přibližně až 75 % ruského zemního plynu (Bieri 2015, 2). Ve druhé jmenované zemi je situace podobná. V Republice srbské je ale ekonomická aktivita velmi úzká.

⁷ Mezi hlavní tyto komodity patří zejména zemní plyn a ropa.

Ropný průmysl zůstává jedinou významnou ruskou investicí v Bosně a Hercegovině. I tak ale zůstává Rusko čtvrtým největším investorem v zemi. Ruské přímé zahraniční investice se v letech 2005 až 2016 počítají na přibližně 547 milionů eur, což činí 3,3 % HDP. Konkrétně pak v Republice srbské je Ruská federace největším zahraničním investorem (Rrustemi – Wijck 2019, 111).

3.2 Energetický sektor

Energie je hlavním ekonomickým nástrojem ruského vlivu v regionu. Rusko využívá osvědčené schopnosti přeměnit energii na diplomatický nástroj (Stronski – Himes 2019, 5). Od počátku nového století Rusko vyzývá balkánské země, aby podporovaly ruské plynovody a staly se významnými uzly energetických toků do Evropy. Ruská federace se díky těmto ekonomickým aktivitám snaží dosahovat svých politických cílů. Jedním z posledních příkladů může být ruský pokus donutit Srbsko, aby zaměstnancům ruského ministerstva pro mimořádné situace poskytlo zvláštní diplomatická privilegia. Poté co srbský prezident Vučić odmítl, Rusko ihned zrušilo svůj slib na poskytnutí plynu se slevou Srbsku (Samokhvalov 2019, 202). Dalším příkladem ruské snahy o ekonomickou provázanost s Balkánem může být projekt Turkish Stream společnosti Gazprom. Tento plynovod je náhradou za nedokončený projekt South Stream, který měl přivádět plyn na bulharské pobřeží Černého moře, výstavba byla ale přerušena. Tento projekt představoval největší úsilí Ruska v posledních letech o posílení jeho vlivu na Balkáně. Plynovod TurkStream odklání dodávky plynu do Evropy od Ukrajiny a transportuje ho přes jihovýchodní Evropu. Trasa vede pod hladinou Černého moře a ročně by do Evropy mělo dorazit 30 miliard kubických metrů ruského plynu. Evropské společenství však vydalo stanovisko, včetně povolení, aby plynovod mohli používat i další dodavatelé (Simić 2019). Dne 19. června 2020 byla podepsána smlouva o výstavbě srbsko–maďarského plynovodu z Bulharska do Maďarska. První dodávky plynu se plánují na konec roku 2021 nebo začátkem roku 2022 (Warsaw Institute 2020). Dodatkem o použití plynovodu i třetích stran, se snaží Evropa neutralizovat potencionální

úsilí Ruska využívat monopol na plynovody pro politické účely. Společnost Gazprom navíc od roku 2009 získala většinový podíl v srbské ropné a plynárenské společnosti NIS. Tím pádem vlastní dvě rafinerie v Pancevu a Novém sadu a více než 400 čerpacích stanic v celém Srbsku. Naftna Industrija Srbije (NIS) poskytuje 85 % ropných produktů na srbském trhu. V roce 2015 byla podepsaná dohoda mezi Tsentrenergoholding, což je součást skupiny Gazprom, a NIS o výstavbě tepelné elektrárny v Panecvu. Stavba byla zahájena v roce 2019 (Gazprom 2021). Koupí společnosti NIS si Srbsko přišlo na více než 450 milionů dolarů. Mnoho politiků tento obchod kritizovalo z důvodu nízké ceny. Tvrdili, že cena je příliš nízká, že Srbsko jen Rusku splácí diplomatickou podporu v otázce Kosova (Stronsky – Himes 2019, 5).

V roce 2003 zakoupila největší ruská firma Lukoil, podnikající v oblasti těžby a zpracování ropy, podíl 79,5 % srbské společnosti Beopetrol. Díky tomuto nákupu se Lukoil stal druhým největším dodavatelem ropných produktů v zemi. V roce 2015 došlo v Srbsku k další vlně privatizace a ta se týkala i Beopetrolu. Rada pro boj proti korupci uvedla, že Lukoil použil své finanční prostředky k tomu, aby si vzal půjčku ve výši 105 milionů eur, což tvoří 90 % částky, kterou zaplatil za koupi této společnosti. Tyto zprávy Rady proti korupci však nikdy nepřerostly v oficiální vyšetřování. Aktivity společnosti Lukoil se v Srbsku jeví jako neziskové. V roce 2015 totiž vykazovala ztrátu necelých 113 milionů eur. Provoz Lukoil v jiných státech západního Balkánu je omezený. V Černé Hoře, Bosně a Hercegovině a Albánii společnost provozuje v malém měřítku, zejména v maloobchodu (Sutyryn 2018, 12–14).

Další společností ovlivňující strategické odvětví je Ruskem řízená společnost Zarubezneft. Jedná se o společnost, která provozuje ropná a plynová pole v Rusku i v zahraničí (Zarubezhneft 2021). V Bosně a Hercegovině ovládá obě ropné rafinerie ve městě Brod v Republice srbské, čímž se na trhu s ropnými produkty stává kvazimonopolem. Navzdory skutečnosti, že pobočce Rafinerija Nafta Broda narůstají vysoké dluhy, momentálně není v plánu její prodej. Naopak jsou plánovány dlouhodobé investice (Djurdjevic 2016). V posledních

letech však Rusku působí značné problémy i nízké ceny ropy a západní sankce. Ty omezily ruskou ekonomiku a přispěly k poklesu rublu. Ten od začátku roku 2014 do roku 2020 ztratil více než 40 % své hodnoty. Ve snaze zastavit krizi zvýšila ruská centrální banka svou referenční úrokovou sazbu z 10,5% na 17%. Ruská vláda taktéž apelovala na hlavní exportéry země jako Rosněft a Gazprom, aby prodali část svých devizových rezerv a podpořili rubl. Tyto nové skutečnosti pravděpodobně povedou k poškození ruských investic v zahraničí, včetně aktivit dceřiných společností ruských firem (Stratfor 2015). Tento stav můžeme pozorovat v posledních letech, kdy tok ruských investic značně klesá. Dokonce i v Srbsku Rusko zaostává za EU desetinásobně. V roce 2016 činil zahraniční obchod Srbska s Ruskem pouhých 6,7 %, oproti tomu srbský obchod s EU byl 64,4 % ve stejném období (Samorukov 2017). V roce 2018 navíc schválila Evropská banka pro obnovu a rozvoj (EBRD) financování propojení Bosny a Hercegoviny s chorvatskou plynárenskou sítí. Výstavba tohoto plynovodu bude pro Bosnu a Hercegovinu znamenat možnost propojení a integraci také s evropským trhem, a hlavně bezpečnost dodávek zemního plynu. Doposud bylo Sarajevo zcela závislé na ruském plynu (HINA, 2018). Po celá léta zůstala EU největším dárce, věřitelem i investorem. Díky tomu je tak Rusko pro většinu balkánských států sekundárním ekonomickým partnerem. Výjimku tvoří energetický sektor, kde je region závislý na Rusku, jde zejména o ropu a plyn (Vuksanovic 2020, 5).

Z toho lze vyvodit, že zájem Ruské federace o zisk je až druhořadý. Primárním cílem těchto ekonomických aktivit je udržení svého vlivu v regionu. Je opravdu málo pravděpodobné, že by z balkánského trhu bylo Rusko úplně vytlačeno. Státy západního Balkánu mají však čím dál větší tendenci spoléhat na evropské možnosti, a dodávky energie vyhledávat v Evropě i jiných zemích. Na druhou stranu, členství v Evropské unii je pro státy stále v nedohlednu a význam Ruska v regionu v oblasti energetiky je významný.

3.3 Ostatní ruské investice

Ruských investic je ale na území Srbska daleko více. Kromě energetiky Rusko investuje v oblasti bankovníctví a služeb. V roce 2013 činily podle Srbské národní banky čisté přímé zahraniční investice v Srbsku přibližně 769 milionů eur. Z toho 45 milionů eur pocházelo z Ruska, což činí zhruba 5,8 %. Aktiva, která vlastní Gazprom ve společnosti NIS, jak už bylo nastíněno, činí hodnotu přes 3 miliardy dolarů. Kromě toho se Rusko v roce 2013 zavázalo poskytnout Srbsku půjčky ve výši 1,3 miliardy dolarů na financování rozpočtového deficitu a na modernizaci infrastruktury. Srbsko má navíc dohodu o volném obchodu s Ruskem. Ruská banka SberBank, která provozuje v Srbsku dceřinou společnost, vlastní aktiva v hodnotě 839 milionů eur (Stratfor 2015). Další oblastí investic, kterou nelze opomenout, je infrastruktura. Ruské investice výrazně prospěly při obnově infrastruktury poškozené v důsledku vojenských a ekonomických otřesů 90. let. Partnerství srbsko-ruských železnic založené na půjčkách, které Rusko poskytlo Srbsku, umožnilo zlepšení a modernizaci srbských železničních tratí (Entina – Pivovarenko 2019, 192). V rámci souvislostí určitě nelze opomenout soukromé investory. Ruský oligarcha Rashid Sardarov se zavázal investovat 800 milionů eur v Republice srbské v roce 2011. Jeho kyperský Offshore Holding tam ovládá nejméně pět energetických společností. Výstavba tepelné elektrárny, kterou slíbil vystavět v roce 2017, však byla odložena na dobu neurčitou. Za zmínku určitě stojí i ruské subjekty, které mají vliv na realitní a turistické trhy, zejména pak v Černé Hoře. Přibližně 40 % nemovitostí, zvláště na pobřeží Jaderského moře, vlastní ruští občané. Do roku 2016 byla zhruba třetina všech zahraničních společností registrovaných a působících v Černé Hoře vlastněna ruským subjektem. To z Černé Hory učinilo zemi s největšími ruskými investicemi na Balkáně. Kromě finančních toků a podpory cestovního ruchu, nemovitosti posilují také ruské snahy soft power tím, že vytvářejí černohorská letoviška závislá na ruských návštěvnících (Stronski – Himes 2019, 6–7).

3.4 Kybernetická aktivita

Kybernetická aktivita a útoky jsou v době, kdy vliv médií je velmi silný, stále intenzivnější. I země v regionu západního Balkánu byly často terčem škodlivých aktivit. Černá Hora čelí v posledních letech největšímu počtu kybernetických útoků a špionáži v regionu. Tyto aktivity výrazně vzrostly v roce 2017 poté, co Černá Hora vstoupila do Severoatlantické aliance (Jonsson 2018, 86). Rusko tento krok neschvalovalo a označilo ho za silně konfrontační a proti zájmu zachování míru a stability na Balkáně (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation 2015). V roce 2013 zaznamenala černohorská vláda 22 kybernetických útoků s ruskou stopou. V roce 2017 jich bylo více než 400. Nejčastějšími cíli byly státní instituce a média (Jonsson 2018, 86). Konkrétně lze jmenovat portál černohorské vlády, který byl terčem útoků DDoS. Těch proběhlo zhruba 200. Stejně tak webové stránky Centra pro demokratickou transformaci, které monitorovaly parlamentní volby v roce 2016, byly občas nedostupné. Výpadkům se nevyhnuly ani stránky politických stran orientujících se prozápadním směrem. Místy se objevovaly i phishingové kampaně zaměřené na státní úředníky. Černohorští politici z těchto aktivit, které měly ovlivňovat volby, obvinili Rusko. Ruská federace veškerá tato obvinění popřela (Tomovic 2017). Černohorské úřady dokonce během hlasování zablokovaly mobilní komunikační aplikace WhatsApp a Viber. Po těchto sítích se šířily spamové zprávy a lidé dostávali hromadná sdělení, že Djukanovičova vládnoucí strana nabízí peníze všem Černohorcům v diaspoře, aby se zúčastnili voleb. Dočasné vypnutí těchto aplikací však vyvolalo mezi obyvatelstvem rozporuplné reakce ohledně legitimacy voleb. Americké NBC tvrdilo, že před parlamentními volbami Rusko tajně financovalo opoziční strany a jejich kampaně proti Djukanovičovi, aby znevěrohodnily jeho prozápadní Demokratickou stranu socialistů (Tomovic 2016). To je třeba chápat také v souvislosti s pokusem o státní převrat v Černé Hoře, který se měl uskutečnit v den voleb. Ve stejný den, kdy začaly kybernetické útoky, zatkl černohorské úřady dvacet lidí podezřelých z organizace převratu a plánování vraždy předsedy vlády. Mezi zadrženými byli

i Eduard Širokov a Vladimir Popov, ruští důstojníci vojenské zpravodajské služby GRU. V únoru roku 2017 pak došlo k dalším, ještě větším, cíleným DDoS útokům. Terčem byly opět vládní stránky a provládní média (Johnsson 2018, 87). Tyto kybernetické útoky neměly velký dopad na změnu politiky Černé Hory. Ta i přes to v červnu 2017 vstoupila do NATO. Je potřeba zmínit, že kybernetika je v současné době velmi aktuálním prostředím, kde lze částečně provádět zahraniční politiku. Země, kterým v budoucnu hrozí kybernetické útoky, je bezesporu Černá Hora, ta byla dosud nejvíce zasažena těmito útoky a její sítě jsou pravděpodobně zasaženy viry, které ovládají ruští hackeři. Země, kde by se mohly očekávat rozsáhle kybernetické aktivity, je republika Severní Makedonie. Ta vyřešila svůj spor o oficiálním názvu státu s Řeckem a byla přizvaná k členství v NATO, jehož je v současné době právoplatným členem. Šance, že by na základě těchto aktivit jednotlivé státy zvrátily svá rozhodnutí například v otázce vstupu do NATO, je velmi mizivá. Pro Rusko ale představují velmi levné prostředky pro narušování rovnováhy a poškozování obrazu Evropské unie (Johnsson 2018, 90–91). Začátkem roku 2017 došlo k většímu nárůstu phishingových kampaní. Ministerstvo obrany Černé Hory bylo v lednu svědkem několika phishingových útoků, které měly za cíl ukrást citlivá data a nainstalovat virus do vládních systémů. Pomocí tohoto viru je pak umožněn vzdálený přístup k počítači. GameFish, jak se tento malware nazývá, je velmi často využíván skupinou ruských hackerů ATP28. Tato skupina prováděla kybernetické útoky na vládní weby Černé Hory již v minulosti. Na svědomí by měla mít taktéž dočasnou nedostupnost internetových stránek Centra po demokratickou transformaci během parlamentních voleb v roce 2016 (Bing 2017). V Evropě se Balkán jeví jako obzvláště zranitelný vůči nepravdivým nebo zmanipulovaným zprávám. Index mediální gramotnosti uvádí, že Srbsko, Černá Hora, Bosna a Hercegovina a Severní Makedonie⁸ patří k evropským státům, které jsou nejméně schopné identifikovat fake news.

⁸ Do tohoto seznamu zemí patří ještě Bulharsko (Stronski – Himes 2019, 8).

S rostoucí popularitou chytrých telefonů a internetového zpravodajství se dá předpokládat, že ruské využívání mobilních platforem bude i v nadcházejících letech narůstat. Zprávy zprostředkované těmito médii jsou zaměřovány na snižování podpory integrace regionu se západními institucemi (Stronski – Himes 2019, 8).

3.5 Další příklady ruské snahy o destabilizaci regionu

Ruská zahraniční politika se snaží o destabilizaci v jednotlivých regionech na Balkánském poloostrově. Ať už se jedná o podněcování protestů nebo diplomatické pokusy o zpochybňování legitimacy dohod. Díky těmto aktivitám tak Rusko udržuje stálý status quo. Pro země v regionu to znamená zpomalení v plnění kritérií pro vstup do Evropské unie.

Příkladem může být podpora rozporuplného referenda v Republice srbské o oslavě národního dne Republiky srbské (Secieru 2019, 4). Dne 25. září 2016 se v Republice srbské (RS) konalo referendum o oslavách národního dne Republiky srbské dne 9. ledna. Před hlasováním se ruský velvyslanec v Bosně Petar Ivancov setkal s představiteli Republiky srbské. Ivancov následně prohlásil „Naše stanovisko je jasné. Věříme, že obyvatelé Republiky srbské mají právo se v zásadních otázkách vyjádřit.“ (Kovacevic – Pantovic, 2016). Volební účast činila 56 % registrovaných voličů. Celkem 99,8 % voličů vyjádřilo souhlas s konáním oslav. Hlasování kritizovala EU, Spojené státy americké, Chorvatsko ale i vláda samotného Srbska. Evropská unie to argumentovala tím, že by se mohlo jednat o základní kámen pro následné odtržení RS od Bosny a Hercegoviny. Referendum se totiž v určité míře změnilo v demonstraci na obranu srbské identity. Tato situace umožnila vládě RS odvrátit pozornost opozice a veřejnosti od takových problémů, jako je korupce, protekce nebo ekonomické problémy. Výsledek referenda posílil politickou pozici prezidenta Dodika a jeho Alianci nezávislých sociálních demokratů, kterou vede. To bylo důležité v souvislosti s místními volbami, které se konaly v říjnu. Západní země byly proti referendu ještě před jeho započítáním. Členské státy (s výjimkou Ruska)

Rady pro provádění míru, instituce, která má na starosti sledovat dodržování Daytonské dohody, apelovaly na zrušení referenda. Vláda Bosny a Hercegoviny odpověděla tím, že podala žádost o členství v Evropské unii. Rada Evropské unie žádost přijala a předložila ji Evropské komisi. Tím, že se referendum nakonec uskutečnilo, může být tato skutečnost vnímána jako další porážka Západu na západním Balkánu, čehož Rusko využilo. Tři dny před hlasováním se totiž exprezident Dodik setkal s prezidentem Putinem. Vladimír Putin myšlenku referenda jednoznačně podpořil (Euractiv 2016). Dalším příkladem může být pokus o převrat v Černé Hoře v roce 2016 (Bajrović 2018, 9).

Nicméně i balkánští lídři pozorují, že Rusko již neláká jejich země na lukrativní ekonomické projekty. V letech 2014 až 2016 se Milorad Dodik snažil o vyjednání ruského úvěru, který měl činit několik set milionů eur. Ruská federace ale prostředky neposkytla a podpořila Dodika pouze rétoricky (Samorukov, 2017). Spolupráce mezi Republikou srbskou a Ruskou federací má nepříznivý dopad hlavně na vládu Srbska. Srbsko bylo totiž dlouho vnímáno jako hlavní ochránce zájmů etnických Srbů žijících mimo Srbsko a garant stability v regionu. Srbsko kvůli svému úsilí zajistit členství v EU referendum neschválilo (Euractiv 2016).

Ve snaze destabilizovat místní politickou situaci využívá Rusko širokou škálu dalších aktérů. Jsou to zpravodajci, političtí činitelé, oligarchové, ultranacionalistické organizace, počítačová hackeri, soukromé vojenské společnosti, kozáci, motorkářská skupina Noční vlci nebo i tzv. internetoví trollové (Secieru 2019, 5). Ruští agenti koordinují akce mnohem větších struktur místních ultranacionalistických radikálů. Ačkoliv je počet ruských propagandistických médií vysílajících v regionálních jazycích omezený, i tak zesilují protizápadní narativy. V porovnání se západními mocnostmi vlastní Rusko jen zlomek médií v regionu. Má jen menšinový podíl v bělehradském deníku Politika. V mediálním průmyslu vlastní větší majetky švýcarské, rakouské, americké nebo německé společnosti, jako je například Bertelsmann. V regionu je přítomen i ruský Sputnik, ten ale představuje pouze okrajový zdroj

informací ve srovnání s domácími sdělovacími prostředky či rádiem Svobodná Evropa, které je financováno Spojenými státy (Reljić 2017, 47–48). Sputnik je ale pro ruskou interpretaci v tomto regionu zásadní. Největší rozpínavost má v Srbsku ale i v dalších zemích západního Balkánu. Další médium spojené s Ruskou vládou je Russia Beyond the Headlines (RBTH), ta je součástí TV Novosti. RBTH provozuje mobilní aplikaci, který je k dispozici v makedonštině, srbsštině a slovenštině. Další weby, které cílí na srbsky mluvící část regionu, jsou Fakti, Pravda.rs, Srbin.info nebo Vostok. Veškerá tato masmédiá mají společnou proruskou, proortodoxní a protiunijní rétoriku. Mezi hlavní témata patří podpora vojenské spolupráce a obviňování západu z podněcování nepokojů na Balkáně. Jen v Srbsku jsou prezentovány zprávy ruského Sputniku na více než 20 rozhlasových stanicích (Johnsson 2018, 88–89).

Balkánští politici si dobře uvědomují, že obraz Ruska a Putina zůstává stále populární mezi voliči, hlavně těmi srbskými (Samorukov 2017). V posledních letech má velký význam ruská podpora Srbska v kosovském konfliktu. Rusko, jako člen Rady bezpečnosti OSN, vetovalo vyhlášení nezávislosti Kosova v roce 2008. I tato okolnost tak vysvětluje vysokou popularitu Ruské federace mezi srbským obyvatelstvem a srbskými menšinami, zejména pak právě v Kosovu (Bieri 2015, 2). Podle průzkumu provedeném společností Factor v roce 2018 vyšlo najevo, že 57 % dotázaných v Srbsku v otázce nejlepšího zahraničního lídra věří Vladimírovi Putinovi.⁹ V otázce, zda by respondenti podpořili vstup do EU se toto číslo v roce 2017 snížilo z 38 % na 34 % (IBNA 2019). Při prezidentských volbách v Srbsku v roce 2017 tak bezesporu Aleksandarovi Vučićovi pomohlo setkání s Vladimírem Putinem. Tento impuls vyslal zprávu většině jeho voličů, že má podporu Moskvy (Milosevic – Plesch, 2017).

V neposlední řadě je potřeba zmínit ruskou snahu o korupci místních politiků. Jedna z politických kauz se týkala makedonského premiéra Nikolu

⁹ Západní politici měli oproti Putinovi takřka poloviční úspěšnost. Angela Merkel získala 30 % hlasů, Donald Trump pak 26 % a Emanuel Macron jen 6 % hlasů (IBNA 2019).

Gruevskiho. Ten byl v roce 2018 odsouzen ke dvěma letům vězení za korupci. Jednalo se o nezákonné ovlivňování úředníků ministerstva vnitra kvůli nákupu luxusního vozidla. Gruevski navíc stále čelí dalším několika soudním procesům kvůli velkému skandálu s odposlechy makedonských úředníků (Radio Free Europe 2018). Mnoho metod a cílů ruské zahraniční politiky na Balkáně spadá do rámce normální a legitimní diplomatické činnosti. Snaží se rozšířit obchod, budovat spojení, propagovat svoji kulturu a získat podporu svých zahraničněpolitických pozic. V jistých oblastech jsou ale aktivity Ruska přímo v rozporu s normami a hodnotami, které jsou základem evropské integrace. Jsou to například právní stát, otevřené trhy, demokracie a lidská práva. Bývalý britský ministr zahraničí William Hague označil ruské politické praktiky a obchodní metody za „plíživou oligarchizaci“ Balkánu. To i v zemích, které jsou již součástí EU. Prvky „putinismu“ pak poskytují model, který se regionální vůdci snaží napodobit na úkor demokracie a dalších standartů kodaňských kritérií EU (Clark – Foxall 2014, 15–16).

4 Soupeření Ruska a EU v regionu západního Balkánu

Rusko se snaží o vytvoření negativního obrazu Evropské unie v regionu. Často obviňuje Brusel, že právě díky působení EU dochází k destabilizaci v této oblasti. Po navázání užších vztahů zemí západního Balkánu s Evropskou unií na přelomu století došlo v regionu k prudkému nárůstu sociální nerovnosti i veřejného a soukromého zadlužení. Zvýšila se nezaměstnanost a životní úroveň klesla. Obchodní deficit západobalkánských zemí v letech 2006 až 2016 dosáhl hodnoty téměř 97 miliard eur. Evropská unie by mohla jít těmto státům naproti tím, že umožnění kandidátským zemím přístup k evropským strukturálním fondům. Možností je také otevření trhu práce občanům západního Balkánu, čímž by došlo k cirkulační migraci. Zlomovým úkolem je však zvýšení životní úrovně a zlepšení podmínek pro život i zaměstnání (Reljić 2017, 48–49).

V Republice Severní Makedonie existuje proruská politická strana United Macedonia vedená Jankem Bachevem, která výslovně obhajuje vstup Severní

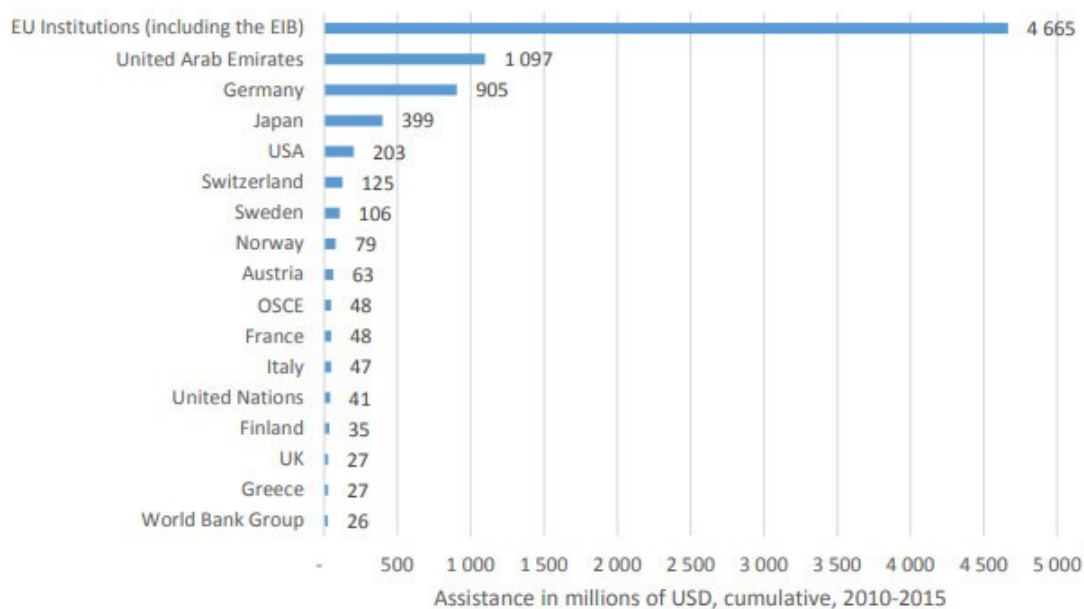
Makedonie do Euroasijské hospodářské unie. Ta je jasným soupeřem EU. V dalších státech jako je Albánie a Kosovo jsou ruské možnosti více omezené. Kosovo je pro Rusko silným nástrojem, kterým může donutit Srbsko k jednání v regionálních otázkách ve prospěch Ruska. V Kosovu navíc působí několik ruských humanitárních organizací a mnoho rusky mluvících jednotlivců žije v srbských obydlených oblastech. Pokud bychom v této analýze vynechali Kosovo, tak nejmenší vliv má Rusko v Albánii. Albánie nepodléhá ruskému politickému vlivu, protože se již silně ztotožnila se Západem. Po kauze otrávení Sergeje a Julije Skripalových Albánie vyhostila dva ruské diplomaty ze země (Rrustemi – Wijk 2019, 116–117). Albánie je již navíc od roku 2009 členem NATO. Dá se tedy předpokládat, že členství v EU je jen otázkou času.

Ačkoliv se tedy Rusko snaží o vyobrazení Evropské unie jako disfunkční a selhávající organizace, Mark Galeotti představuje zajímavý pohled na ruský politický motiv v Srbsku. Tvrdí, že i když se Rusko snaží zpomalit vstup států západního Balkánu do EU, ambice Srbska přistoupit do EU mlčky podporuje. Tento podnět potvrzuje proslov ruského ministra zahraničních věcí Sergeje Lavrova. Ten během své návštěvy Srbska v roce 2018 výslovně uvedl, že Ruská federace nemá žádné námitky k tomu, aby se Srbsko stalo členem EU. Pokud by se Srbsko tedy doopravdy stalo členem Evropské unie, Rusko by v této organizaci mohlo mít tzv. „trojského koně“. Obecně lze říci, že Srbsko může využít Rusko jako nástroj vyjednávání v evropské politice, v otázce Kosova nebo Republiky srbské. Je však důležité si uvědomit, že toto vyjednávání musí být v souladu s bezpečnostní politikou EU. Evropská unie tak může během přijímacího procesu naléhat na Srbsko, aby uznalo nezávislost Kosova (Rrustemi–Wijk 2019, 114).

Evropská unie jednoznačně vede v oblasti poskytovaných financí v regionu. V posledních letech, kdy kandidátským zemím přislíbila členství v EU, tyto investice vzrostly.

Graf 2: Největší kumulativní dárci oficiální rozvojové pomoci Srbsku v letech 2010–2015

zdroj: Hartwell, 2017

Legenda: Pomoc je vyobrazena v milionech dolarů. Graf pracuje s daty od roku 2010 do roku 2015.

Pokud bychom se zaměřili na oficiální rozvojovou spolupráci (ODA), tak z grafu č.2 je jasně patrné, že EU je v současné době největším samostatným dodavatelem této pomoci Srbsku. Toto financování v letech 2010 až 2015 činilo přes 4 miliardy eur. Srbsko je tím tak jedním z největších příjemců financí Evropské unie na celém světě. Větší přísun investic započal po jednáních k přístupu Srbska do EU. Za tímto účelem byla přiřazena Srbsku větší částka financí na různé činnosti. Prioritními činnostmi jsou podpora demokracie a správy věcí veřejných, doprava, energetika, vzdělávání a regionální rozvoj. Ruská federace v grafu č. 2 není uvedena. Rusko na rozdíl od EU nebo USA neposkytuje oficiální rozvojovou pomoc prostřednictvím rozvojové agentury. Poskytuje ji jako nevázanou pomoc pod kontrolou Ministerstva nouzových situací, jako humanitární pomoc nebo prostřednictvím mezinárodních organizací, jako je Světová banka. Rusko rovněž nehlásí své toky zahraniční pomoci, je tedy obtížné získat přesné údaje o rozsahu ruské pomoci Srbsku. Rusko přislíbilo od roku 2012 podporu v oblasti infrastruktury a přímou rozpočtovou podporu

ve výši nejméně 1, 21 milionu eur. Tyto částky byly poskytnuty spíše jako půjčky než granty. Ačkoliv finance, které do Srbska přitékají z Evropské unie, jsou mnohonásobně vyšší než ty ruské, veřejnost o tom mnohdy často neví. Zhruba 36 % Srbů věří, že největším zahraničním dárcem je Rusko, jak zjistil průzkum v roce 2015. Naopak jen 27 % dotázaných slyšelo o projektech, které financovala EU. Z toho vyplývá, že i když Rusko nedokáže držet krok s Evropskou unií v oblastech finanční podpory, díky své zahraniční politice dokáže udržet svůj vliv hlavně mezi obyvatelstvem. To je pro Ruskou federaci důležité při zásadní otázce, jakou může být i referendum o vstupu Srbska do Evropské unie. Zároveň se ukazuje, že ruská pomoc Srbsku je motivována spíše k posílení své image, než k dosažení zisků a hospodářského rozvoje (Hartwell 2017, 19–22).

Rusko se snaží prohlubovat vztahy zejména s balkánskými vůdci, kteří sdílejí autoritářský přístup Kremlu a odmítají západní normy. Jedním z těchto politiků je vůdce bosenských Srbů Milorad Dodik. Navrhl, aby se některé neziskové organizace registrovaly jako zahraniční agenti a poskytly podrobné informace o jejich financování. Politické strany na Balkáně, které jsou nakloněny Rusku, dostávají za odměnu údajně skrytou i zjevnou podporu. Tyto strany pak často propagují různé smyšlené teorie. Jedna údajně podkřývala to, že se George Soros svojí filantropií snaží o podporu barevných revolucí a destabilizaci balkánských politických systémů. Během makedonské politické krize v letech 2015 až 2017 Rusko opakovaně obviňovalo Západ z jejího organizování. Ve skutečnosti ale masové pouliční protesty odhalily, že Gruevského vláda nelegálně odposlouchávala více než 20 tisíc politiků, novinářů a dalších osob. Ruský ministr Sergej Lavrov tuto situaci dokázal rychle přeměnit na to, že západní státy Gruevského křivě obvinily kvůli nedodržování sankční politiky EU. V roce 2015 Lavrov prosazoval verzi, že Albánie a Bulharsko, členské státy Severoatlantické aliance, si chtějí mezi sebou rozdělit a anektovat území Makedonie (Stronski – Himes 2019, 12–13).

Pro Rusko je důležité, aby státům západního Balkánu ukázalo, že si stále udržuje v zemích vliv a má o region zájem i přes uvalené sankce EU (Stronski –

Himes 2019, 17). Nazvdory sankcím EU, dokáže Rusko rozšiřovat své podnikání. Příkladem může být Sberbank, která poskytla společnosti Agrokor v dubnu 2014 půjčku ve výši 600 milionů eur. Bylo to jen 3 týdny poté, co byla Krymská republika připojena k Rusku a Evropská unie zavedla první balíček sankcí (Entina – Pivovarenko 2019, 191). Primárním cílem Ruské federace je zastavit Balkánské státy v integraci do evropských struktur. Je velice nepravděpodobné, že by Rusko použilo vojenské invaze za účelem zabránění expanze EU do regionu. Pro Rusko nepředstavuje Balkán prvořadou oblast strategického zájmu nejvyšší priority, jako třeba postsovětský prostor. Region západního Balkánu je pro Ruskou federaci zejména aréna, kde může promítat svoji moc, vliv v Evropě a znervózňovat Západ. Některé ruské aktivity, jako snaha zamezit vstupu Černé Hory do Severoatlantické aliance nebo urovnání vztahu mezi Řeckem a Makedonií, byly odhaleny. Ruské ekonomické projekty a investice taktéž nezabránilo užším politickým nebo ekonomickým vazbám mezi většinou balkánských států a Západem. V oblasti se nestřetávají pouze vlivy Evropské unie a Ruska. Do regionu se snaží pronikat také Čína, Turecko nebo Spojené arabské emiráty. Rusko tak nemusí být nutně jedinou alternativou pro západní Balkán (Stronski – Himes 2019, 17–18). Pokud bychom se podívali na perspektivu do budoucnosti, situace se určitě nevyvine jako hra s nulovým součtem. Balkán již dlouhou dobu udržuje vazby se Západem i Východem. Balkánské státy potřebují diverzifikované ekonomiky a obchodní partnery, aby mohly zlepšit své socioekonomické podmínky (Stronski – Himes 2019, 17–18). Pokud by se EU podařilo dosáhnout svého cíle a přítomnost Ruska v regionu snížit na minimum, nemusí to nutně znamenat, že by se na Balkáně vyřešily veškeré problémy. Určitá blízkost Ruska k balkánskému regionu zůstane tak či tak. Stále bude podporovat historickou a kulturní jednotu. Společnosti, které se zabývají modernizací dopravní infrastruktury, by s největší pravděpodobností pokračovaly ve své práci dále. Snížení podílu ruských investic by mělo za následek větší investiční přítomnost jiných akétrů, zejména pak hlavně Číny, Turecka nebo USA (Entina – Pivovarenko 2018, 194–195).

Závěr

Západní Balkán je regionem, kde se Rusko snaží prosazovat svoji zahraniční politiku již několik staletí. Po druhé světové válce, kdy se Jugoslávie dokázala vymanit ze sovětské sféry vlivu, byla ruská zahraniční politika v tomto regionu značně omezena. Po rozpadu SSSR a nástupu nově vzniklého státu, Ruské federace, se vláda Ruska pokusila navázat na dřívější trend zahraniční politiky v regionu. Tentokrát již ale ne imperiální expanzí, na které neměla materiální ani finanční kapacity, ale snahou ovlivňovat dění a prosazovat své mocenské zájmy v Evropě. V posledním desetiletí čelí Moskva na západním Balkáně zásadní problematice. Všechny kandidátské a potenciálně kandidátské země mají zájem se stát členskými státy EU. Některé z těchto zemí jsou již členy Severoatlantické aliance¹⁰, což velmi často bývá předzvěst následného vstupu do EU. Vstup do Evropské unie však ani u jedné země není jistý. Ve státech západního Balkánu je problémem splnění základních kodaňských kritérií, která jsou pro členství zásadní.

Pokud se zaměříme na první výzkumnou otázku, proč je pro Ruskou federaci důležité, aby se země nestaly členskými státy EU, existuje zde několik důvodů. Tím prvním je, že Rusko bere prostor regionu Západního Balkánu jako místo, kde může Evropě a západním mocnostem prezentovat svoji moc. Region je momentálně stále závislý na ruských energiích, proto má Rusko silný nástroj, kterým může výrazně ovlivňovat dění v regionu. Využívá ho hlavně k tomu, aby státy v regionu vnímali Rusko jako rovnocenného aktéra a zapojovaly ho do debat a rozhodovacích procesů. Motivem ruského prosazování na Balkáně je reakce na angažovanost západních mocností při krizi na Ukrajině (Bechev 2019). Druhým důvodem je, potencionální ekonomická ztráta Ruska. Ačkoliv vzájemný obchod EU se státy západního Balkánu několikanásobně převyšuje obchod s Ruskem, Rusko je stále zásadním dodavatelem plynu do regionu. V případě, že by se kandidátské státy staly členy EU, pro Rusko by to znamenalo

¹⁰ Členy nato jsou Albánie, Černá Hora a Severní Makedonie (NATO 2021).

velké množství překážek v obchodu. Problémy by představovala cla nebo požadavky na certifikaci výrobků.¹¹ Lze předpokládat, že by se státy pokoušely hledat jiné alternativy v dovozech energií, aby se v případě neshod s Ruskem vyhnuly odstávkám dodávek plynu či ropy. Zisk je pro Rusko však až druhořadý. Primárním cílem je stále v regionu uplatňovat svůj vliv, snažit se ovlivňovat dění a plnit geopolitické cíle. Dalším důvodem snahy zpomalování rozšiřovacího procesu EU jsou ruské historicko-kulturní vazby na region. Ačkoliv by se mohlo zdát, že tento aspekt nemá velký vliv na rozhodovací proces jednotlivých států vstoupit či nevstoupit do EU, nelze ho určitě přehlížet. Ať už je to ruská politika panslavismu, podobnost slovanských jazyků nebo stejné náboženství, vše hraje důležitou roli při ruské angažovanosti v regionu, zejména pak u obyvatelstva. V neposlední řadě pak může Rusko svojí aktivitou na Balkáně odvracet pozornost od jiných událostí.

Z hlediska druhé výzkumné otázky, jaké konkrétní postupy využívá Ruská federace k omezení vlivu rozšiřování EU v regionu západního Balkánu, využívá soft power i hard power. Hlavní nástroj hard power, který Rusko uplatňuje v oblasti západního Balkánu, je ekonomická síla. Vzhledem k tomu, že je Rusko hlavním dodavatelem zemního plynu, může státy donutit k jednání, či určitému rozhodnutí, při řešení konkrétního tématu. V případě, že by země jednaly proti zájmům Ruska, je pravděpodobné zvýšení ceny ruského plynu. To se ukázalo v případě Srbska, které odmítlo poskytnout ruským velvyslancům diplomatická privilegia. Případně by Rusko úplně odstavilo dodávky plynu do regionu, jako třeba v případě dodávek plynu do Evropy přes Ukrajinu. Za účelem destabilizace regionu využívá Rusko i dalších nástrojů. Mezi hlavní tyto nástroje patří kybernetické útoky. V rámci těchto útoků se snaží Rusko cílit zejména na weby státních institucí a médií. Při phishingových kampaních se pak snaží krást citlivá data a dokumenty. V rámci této sféry lze určitě zmínit také šíření fake news a propagandistických materiálů. Černá Hora je terčem největších kybernetických

¹¹ Rusko do zemí západního Balkánu dováží například kovy jako je měď, hliník nebo ocel a výrobky pro zpracovatelský průmysl (Miljković 2014, 64).

útoků od vstupu do NATO v roce 2017. Před parlamentními volbami v Černé Hoře v roce 2016 Rusko přistoupilo ještě k radikálnějšímu řešení. Pokus o státní převrat a dosazení proruské vlády ale nakonec selhal. Dalším prvkem je korupce, podněcování a organizování protestů. V rámci soft power Rusko využívá i další nástroje. Sdílení stejné pravoslavné víry a kulturních vazeb zvyšuje sympatie hlavně u obyvatelstva. Po vypuknutí pandemie Covidu-19 se Rusko zaměřilo na pomoc a podporu států v regionu. Evropská unie v počátku pandemie region opomíjela, což vedlo k přesvědčení části společnosti, že v případě krize není Evropská unie schopna se o státy postarat. Této situace využilo Rusko a jako jeden z prvních států poskytlo zdravotnické vybavení a vakcíny do regionu. Místní lídři, jako srbský prezident Vučić, vyjadřovali zklamání na adresu Evropské unie. V rozporu se statistickými údaji o zahraniční pomoci převládá ve veřejném mínění přesvědčení, že největším zahraničním dárcem a investorem je Rusko, nikoliv EU. Výsledky veřejného mínění ukazují i v otázce bezpečnostní politiky silnou orientaci na Ruskou federaci jako vojenského spojence.

Seznam použitých zdrojů

Primární literatura

EUROPEAN COMMISSION (2020). *European Commission narrows down export authorisation requirements to protective masks only and extends geographical and humanitarian exemptions* 14.4.2020 (<https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2132>, 21.3.2021).

EUROPEAN PARLIAMENT (2020). *Institutions and foreign interferences European Parliament's Policy Department for Citizens' Rights* 15.6.2020 ([https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655290/IPOL_STU\(2020\)655290_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655290/IPOL_STU(2020)655290_EN.pdf), 20.3.2021).

GAZPROM (2021). *FOREIGN PROJECTS* (<https://www.gazprom.com/projects/serbia/>, 18.1.2021).

GAZPROM FOOTBALL. *FC CRVENA ZVEZDA* (<https://www.gazprom-football.com/sponsorship/red-star-belgrade/>, 10.2.2021).

MUNTER, A. (2020). *Rozšiřování Unie. Evropský parlament.* 11/2020 (<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/167/rozsirovani-unie>, 20.12.2020).

NATO (2021). *Členské země* (https://www.nato.int/nato-welcome/index_cz.html, 15.3.2021).

NATO Review (2004). *Historic change in the Balkans. Partners in peacekeeping* 2004. (<https://www.nato.int/docu/review/2004/issue4/english/special.html>,

11.4.2021).

ROSNEFT (2021). *Rosneft at a glance* (https://www.rosneft.com/about/Rosneft_today/, 29.1.2021).

MINISTRY OF DEFENCE REPUBLIC OF SERBIA (2019). *Successful military cooperation between Serbia and Russia* 17.1.2019 (<http://www.mod.gov.rs/eng/13545/uspesna-vojna-saradnja-srbije-i-rusije-13545>, 26.2.2021).

THE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE RUSSIAN FEDERATION (2015). *Briefing by Foreign Ministry Spokesperson Maria Zakharova, Moscow, November 26, 2015* 26.11.2015 (https://www.mid.ru/en/web/guest/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/1951983, 12.2.2021).

THE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS OF THE RUSSIAN FEDERATION (2016). *Foreign Policy Concept of the Russian Federation* 30.11.2016 (https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248, 19.10.2020).

ÚŘEDNÍ VĚSTNÍK EVROPSKÉ UNIE (2020). *Prováděcí nařízení Komise (EU) 2020/402 ze dne 14. března 2020, kterým se vývoz některých produktů podmiňuje předložením vývozního povolení* 15.3.2020 (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2020:077I:FULL&from=EN>. 21.3.2021).

ZARUBEZHNEFT (2021). *Mission and strategy* (https://www.zarubezhneft.ru/en/about_company/mission_and_strategy/,

24.1.2021).

Sekundární literatura

BAJROVIĆ, R. – GAREČEVIĆ, V. (2018). Russia's Strategy of Destabilization in Montenegro. *Foreign Policy Research Institute* June 2018. (<https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2018/07/kraemer-rfp5.pdf>).

BIERI, M. (2015). The Western Balkans between Europe and Russia. *Research Collection* 03-2015 (<https://www.research-collection.ethz.ch/bitstream/handle/20.500.11850/99131/eth-47456-01.pdf>, 1.3.2021).

BING, CH. (2017). APT28 targeted Montenegro's government before it joined NATO, researchers say. *Cyber Scoop* 6.6.2017 (<https://www.cyberscoop.com/apt28-targeted-montenegros-government-joined-nato-researchers-say/>, 21.2.2020).

BECHEV, D. (2019). Russia's strategic interests and tools of influence in the Western Balkans. *Atlantic Council* 20.12.2019 (<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/russia-strategic-interests-and-tools-of-influence-in-the-western-balkans/>, 13.3.2021).

CAMERON, A. – LEIGH, M. (2020). *Has COVID-19 dented the EU's credibility in the Balkans?* 15.6.2020 (<https://www.bruegel.org/2020/06/has-covid-19-dented-the-eus-credibility-in-the-balkans/>, 12.2.2021).

CIA (2021). *Kosovo – The World Factbook*. CIA 2021. (<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/kosovo/>, 18.1.2021).

COJOCARU, A. (2020). DISINFORMATION-19: CHALLENGES TO THE

EU'S INFLUENCE IN THE WESTERN BALKANS. *Institute of European Democrats* December 2020 (https://www.iedonline.eu/download/geopolitics-values/08-Cojocaru_DISINFORMATION-19-_CHALLENGES_TO_THE_EUS_INFLUENCE_IN_THE_WESTERN_BALKANS_FINAL.pdf, 3.3.2021).

CLARK, D. – FOXALL, A. (2014). Russia's Role in the Balkans – Cause for Concern? *The Henry Jackson Society*. (<https://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2014/06/Russias-Role-in-the-Balkans.pdf>).

DELAUNEY, G. (2016). Rumours and spies in the Balkans as Russia seeks influence. *BBC* 12.12.2016 (<https://www.bbc.com/news/world-europe-38289421>, 17.12.2020).

DJURDJEVIC, M. (2016). *Russia's Political Interests Drive Investments in Bosnia*. *BalkanInsight* 4.6.2016 (<https://balkaninsight.com/2016/07/04/russia-s-political-interests-drive-investments-in-bosnia-06-30-2016/>, 21.1.2021).

FEDIUSHKO, D. (2020). *Russia and Serbia deepen military-technical co-operation* 7.7.2020 (<https://www.janes.com/defence-news/news-detail/russia-and-serbia-deepen-military-technical-co-operation>, 5.3.2021).

GLAVONJIĆ, Z. (2015). *Sveti oganj stigao na ruski pogon* 15.4.2015 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/sveti-oganj-stigao-na-ruski-pogon/26957808.html>, 17.2.2021).

GROZEV, CH. (2017). The Kremlin's Balkan Gambit: Part I. *Belling Cat* 4.3.2017 (<https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2017/03/04/kremlins-balkan-gambit-part/>, 11.2.2021).

HARTWELL, CH. (2017). Serbia's cooperation with China, the European Union, Russia and the United States of America. *European Parliament* 21.11.2017 ([https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EXPO_STU\(2017\)603854](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EXPO_STU(2017)603854), 1.3.2021).

HINA (2018). EBRD to Fund Gas Interconnection between Bosnia and Croatia. *Total Croatia News* 20.10.2018. (<https://www.total-croatia-news.com/business/31816-ebrd-to-fund-gas-interconnection-between-bosnia-and-croatia>, 15.2.2021).

EICHLER, J. (2012). *Legální a nelegální války v dnešním světě* (<https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/legalni-a-nelegalni-valky-v-dnesnim-svete>, 23.1.2021).

ENTINA, E. – PIVOVARENKO, A. (2019). Russia's Foreign Policy Evolution in the New Balkan Landscape. *Croatian Political Science Review*, Vol. 56, No. 3-4, 2019, pp. 179-199.

EURACTIV (2016). *The Serbian referendum in Bosnia and Herzegovina* 30.9.2016 (<https://www.euractiv.com/section/enlargement/opinion/the-serbian-referendum-in-bosnia-and-herzegovina/>, 22.1.2021).

ENTINA, E. – PIVOVARENKO, A. (2018). Russia in the Balkans. *Russian International Affairs Council* 12.12.2018. (<https://russiancouncil.ru/en/balkans#2a>, 25.1.2021).

KOVACEVIC, D. – PANTOVIC, M. (2016). Russia Lends Full Backing to Bosnian Serb Referendum. *Balkan Transitional Justice* 20.9.2016 (<https://balkaninsight.com/2016/09/20/disputed-bosnian-serb-referendum-divides-russia-and-serbia-09-19-2016/>, 29.1.2021).

IBNA (2019). Opinion Poll: Serbs trust Putin – Rise of Euroscepticism. *Independent Balkan News Agency* 3.1.2019 (<https://balkaneu.com/opinion-poll-serbs-trust-putin-rise-of-euroscepticism/>, 15.2.2021).

IDNES (2021). *Balkán se bez EU těžko dostává k vakcínám. Pomozme, vyzývají i Češi.* 6.1.2021 (https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/eu-balkan-bosna-srbsko-vakcina-rusko.A210106_164256_zahranicni_jhr, 10.3.2021).

IROZHLAS (2021). *Bosna schválila ruskou vakcínu Sputnik V, může začít očkovat.* 8.2.2021 (https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/koronavirus-ockovani-vakcina-sputnik-bosna_2102081854_cen, 10.3.2021).

JONSSON, O. (2018). The next front: the Western Balkans *European Union Institute for Security Studies* October 2018 (https://www.jstor.org/stable/resrep21140.12?seq=1#metadata_info_tab_contents).

KOBIERECKA, A. – KOBIERECKI, M. (2021). *Coronavirus diplomacy: Chinese medical assistance and its diplomatic implications.* 8.3.2021 (<https://link.springer.com/content/pdf/10.1057/s41311-020-00273-1.pdf>, 25.3.2021).

KRAMER, M. (2019). The Soviet Legacy in Russian Foreign Policy *Political Science Quarterly* Vol. 134 Issue 4, p585-609.

LATAL, S (2020). Covid-19 raises Geopolitical Stakes in the Balkans. *WESTERN BALKANS AT THE CROSSROADS: ANALYTICAL STUDY*, September 2020 (https://www.pssi.cz/download/docs/8320_covid-19-raises-geopolitical-stakes-in-the-balkans.pdf, 10.3.2021).

LATAL, S. – WATSON, N. a kol. (2021). IN CENTRAL AND SOUTHEAST EUROPE, THE EU IS LOSING VACCINATION RACE TO RUSSIA. *Reporting Democracy* 8.3.2021 (<https://balkaninsight.com/2021/03/08/in-central-and-southeast-europe-eu-is-losing-vaccination-race-to-russia/>, 10.3.2021).

LANGE S. (2016). The Western Balkans: back in the EU spotlight. *European Union Institute for Security Studies* March 2019 (<http://www.jstor.com/stable/resrep06917>).

MILJKOVIĆ, I. (2014). FOREIGN TRADE BETWEEN RUSSIA AND THE BALKANS IN THE CONTEXT OF GLOBAL GEOSTRATEGIC RELATIONS. *Journal of Globalization Studies*, Vol. 5 No. 2, November 2014 57–68.

MILOSEVIC, S. – PLESCH, V. (2017). Putin's pull looming over Serbian presidential vote. *The Washington Times* 30.3.2017 (<https://www.washingtontimes.com/news/2017/mar/30/vladimir-putins-pull-looming-over-serbia-president/>, 8.2.2021).

MOYER, J. – SWEIJS, T. (2018). MEASURING INFLUENCE: THE FBIC INDEX. *POWER AND INFLUENCE IN A GLOBALIZED WORLD* 1.1.2018, 8–10s.

PAVLIC, V. (2017). Rosneft Interested in Buying INA. *Total Croatia News* 28.10.2017 (<https://www.total-croatia-news.com/business/23067-rosneft-interested-in-buying-ina>, 29.1.2021).

RADIO FREE EUROPE (2017). *Serbia Takes Delivery Of First Of Six MiG-29*

Fighters From Russia 2.10.2017 (<https://www.rferl.org/a/serbia-russia-mig-fighter-jet-delivery-vucic/28769966.html>, 8.2.2021).

RADIO FREE EUROPE (2018). *Former Macedonian Leader Faces Two Years In Prison After Losing Appeal*. 10.10.2018 (<https://www.rferl.org/a/former-macedonian-prime-minister-gruevski-faces-two--years-prison-after-losing-appeal/29592874.html>, 9.2.2021).

RANKIN, J. (2017). Russian destabilisation of Balkans rings alarm bells as EU leaders meet. *The Guardian*. 9.5.2017 (<https://www.theguardian.com/world/2017/mar/08/top-mep-says-eu-must-do-more-to-stop-russia-destabilising-balkans>, 12.12.2020).

RELJIĆ, D. (2017). *THE IMPACT OF RUSSIA*. In: Lange, S. – Nechev, Z. a kol., Resilience in the Western Balkans *European Union Institute for Security Studies*, s. 43–50.

RRUSTEMI, A – WIJK, R. (2019). Geopolitical Influences of External Powers in the Western Balkans. *Hague Centre for Strategic Studies* 2019.

SAMOKHVALOV, V. (2019). Russia in the Balkans: Great Power Politics and Local Response. *Insight Turkey Spring 2019* 21 (2).

SAMORUKOV, M. (2017). Russia's Tactics in the Western Balkans. *Carnegie Europe*. 3.11.2017 (<https://carnegieeurope.eu/strategieurope/74612>, 8.2.2021).

SIMIĆ, J. (2019). Serbia snags piece of Turkish Stream pipeline pie. *Euractiv.com* 13.2.2019 (<https://www.euractiv.com/section/energy/news/serbia-snags-piece-of-turkish-stream-pipeline-pie/>, 28.1.2021).

SECRIERU S. (2019). RUSSIA IN THE WESTERN BALKANS: Tactical wins, strategic setbacks. *European Union Institute for Security Studies* July 2019 (<http://www.jstor.com/stable/resrep21130>).

STRATFOR ANALYSIS (2015). *Russia Is Losing Ground in the Balkans*. January 2015, s. 49.

STRATFOR (2015). *Russia Is Losing Ground in the Balkans* 4.1.2015. (<https://worldview.stratfor.com/article/russia-losing-ground-balkans>, 18.2.2021).

STRONSKI P. – HIMES A. (2019). *Russia's Game in the Balkans* (<http://www.jstor.com/stable/resrep20988.4>).

SUTYRIN, S. a kol. (2018). Russian Investments in the Balkans: Expectations and Realities – the Special Case of Lukoil. *Journal of East-West Business* (<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10669868.2018.1467844>).

ŠANTIĆ, D – ANTIĆ, M. (2020). Serbia in the time of COVID-19: between “corona diplomacy”, tough measures and migration management. *Eurasian Geography and Economics* 16.6.2020 (<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15387216.2020.1780457?needAccess=true>, 10.3.2021).

TOMOVIC, D. (2016). Montenegro to Tighten Cyber Security Against Hackers. *Balkan Insight* 7.11.2016. (<https://balkaninsight.com/2016/11/07/montenegro-to-tighten-cyber-security-against-hackers-11-04-2016/>, 20.2.2021).

TOMOVIC, D. (2017). Montenegro on Alert Over Rise in Cyber Attacks. *Balkan Insight* 10.1.2017. (<https://balkaninsight.com/2017/01/10/montenegro-on-alert-over-cyber-attacks-01-09-2017/>, 20.2.2021).

VUKSANOVIC, V. (2020). From Russia With Love? *Strategic Updates* June 2020
(http://eprints.lse.ac.uk/107578/1/LSE_IDEAS_From_Russia_With_Love_June_2020.pdf, 11.3.2021).

WAISOVÁ, Š. (2009). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Plzeň: Aleš Čeněk).

WARSAW INSTITUTE (2020). Hungary to Join TurkStream Gas Pipeline 30.6.2020 (<https://warsawinstitute.org/hungary-join-turkstream-gas-pipeline/> 28.1.2021).

Resumé

In my work, I focused on the analysis of Russian policy towards further enlargement of the EU. In my work, I gradually analyzed all the procedures and activities that the Russian Federation uses to slow down the EU enlargement process, specifically the countries of the Western Balkans. There are several reasons why it is important for Russia that candidate countries do not become members of the EU. The first is that Russia sees the area of the Western Balkans region as a place where it can present its power to Europe and the Western powers. The second reason is the potential economic loss of Russia. Last but not least, Russia's activities in the Balkans may divert attention from other events. The Russian Federation uses power to limit the EU's influence and slow down the enlargement process. Within hard power, these are most often economic aspects, especially in connection with natural gas and oil. But Russia also uses military cooperation and trade in arms and technology. If an event occurs that Russia cannot influence, it is trying to destabilize the region. It uses cyber attacks, the spread of misinformation, the corruption of local politicians, or even coup attempts to destabilize the region. As part of soft power, the Russian uses historical and cultural ties and religious traditions. The importance of "coronavirus diplomacy" increased significantly, when Russia was one of the first countries to provide assistance to countries in the region, in 2020. Contrary to foreign aid statistics, the belief prevails in public opinion that Russia, not the EU, is the largest foreign donor and investor. The results of public opinion also show a strong focus on the Russian Federation as a military ally on the issue of security policy.

Keywords:

Russia, Western Balkan, EU, foreign policy, EU enlargement